INSTITUTIUNILE
ROMANIEI

TABEL HISTORICU

DELA TRAJAN PÎNĂ IN ZILELE NÓSTRE

DE

I. HELIADE-RADULESCU.

— A TREIA EDIŢIĂ —

BUCURESCI.
TYPOGRAPHIA «GUTENBERG», JOSEPH GÖBL.
23, Strada Dómnei, 25.
1894.

www.dacoromanica.ro

ORTHOGRAPHIA AQUESTEI SCRIERI.

Nu putem typări nici o scriere a lui I. Heliade-Rădulescu de quât cu orthographia que dênsul a întrebuinţat în *Biblie, Biblice* şi *Equilibru* între *antithese*. Ea este quea mai raţională şi quare se apropie mai mult, de quât tóte quelle l'alte systeme orthographice, de limba latină şi limbile surori. Scriitorii eminenţi francesi, italieni şi spanionili, que facu şi pînŏ aḑi admiraţiunea lumii, n'au cutesat a se depărtà aşa de mult nici în limbă nici în orthographie de Latina ca autorii noştri, quari se silescu a reînvià şi slavonismele ne mai usitate, ca *cinste, slavă, ceas, vreme* etc. Par quŏ limba ar fi ca modele de vestminte saŭ pălării pe quarĭ le poţĭ face să reapară la quâte 40 saŭ 50 anni!

Heliade trebuie presentat posteriţăţii aşa cum a fost el în tóte şi chiar în vestmintele salle litterarii. Numai la noi s'a putut găsi ómeni quari să decidă că lui Stephan Quel Mare, que n'a purtat barba, să i se facă statua sa representându-l cu *barbă!* Quare popol civilisat a pus barbă şi mustăţi unui portret sau unei statue quând omul aquella nu le-a avut? Nu numai ca fiiu dar şi ca Român sûnt dator a întrebuinţa orthographia părintelui meu în tóte operile salle, pentru quŏ dupŏ cum am ḑis este quea mai raţionale, şi la quare el a ţinut aşà de mult. O posteritate mai cultă şi mai neînfumurată va judecà daqua orthographia sa saŭ quellorl'alţi scriitori români a fost mai raţionalĕ saŭ nu.

Orthographia englesă şi francesă este mult mai defficile de quât a lui Heliade şi cu tóte aqu«stea sute de millióne de ómeni de pe suprafaça globului învaţă a scrie englesesce şi françoseşce. Óre Românii sûnt ei mult mai inferiori în inteligenţă de quât aquelle popóre spre a le fi imposibil a învĕţà să scrie cu o orthographie maĭ dificilă puçin? Nu. O ortograpnie apprópe analógă ca lui Heliade a fost întrebuinţată pînŏ annii trecuţi de Academia Română şi de Ministerul Instrucţiunei publice de la 1871 încóce.

Spre a înlesni ânsĕ pe unii lectori să citească aqueastă scriere arătăm aqui quŏ qu se citesce adesea tot ca şi littera *c* : înainte

www.dacoromanica.ro

de vocalele a, o, u, qu se citesce quare, quât. quŏ, quŏci, adicŏ care, cât, cŏ, cŏci. Iar înainte de *e* și *i*, se citesce *ce*, *ci*, adicŏ que, quine quer, aqui, aquelle sau ce, cine, cer, acì, acelle etc.

Ph se citesce f, exemple physică, philosophie, typographie ; iar *th se citesce t*, exemple, lithographie, Theodor, thron; orthographie, etc.

Asta este tótă dificultatea orthographiei lui Heliade. Cu th, și ph, se scrie nu numai în limba latină dar și în quea francesă, englesă și germană, tóte cuvintele quare derivă din limba Hellenă. De que óre să nu scriem și noi tot în modul aquesta și să dublicăm consónele ca la limba latină și limbele surori. Daqua vom scrie *oppositiŏ, litteră, grammatică, quând*, ast-fel, ne va fi lesne a scrie aqueste cuvinte și în limbele latină, francesă și italiană, quŏci elle se scriu tot cam așa și în aquelle limbi. Să nu se créḑă quŏ n'am învĕța cu înlesnire orthographia lui Heliade, ori-quine a studiat o grammatică. A scris quine-va de trei patru ori cuvintele quare, que, quând, quŏ, affacere, occasiŏ, oppunere, litteratură, physică, phosphor, photographie, Thoma etc., în modul aquesta, el se obicinuesce a le scri în tot d'auna și nu mai uită ortographia lor, și îi va înlesni, dupŏ cum am dis, studiarea orthographiei limbei latine și limbelor surori. Tot d'auna va face greșeli în una din aqueste limbi, daqua va scrie fisică, oposiție, literă, când, iar în limba francesă physique, opposition, lettre, quand.

Dar aqui nu putem desvolta argumentele pentru quari găsim aqueastă orthographie mai bună. In revista «Noul Curier d'ambe-sexe» vom tractà aqueastă questiune pe largu.

I. I. Heliade-Rădulescu.

www.dacoromanica.ro

INSTITUȚIUNILE ROMÂNIEI [1])

«Să scim que, quine suntem,
«Ș'așă să nu se uite
«O Națiă mărită
«Que-am fost și que-am fi noĭ
(Cântarea dimineței)

I

In aqueastă parte avem a vorbi de instituțiunile României dela Trajan pînŏ în ḑillele nóstre.

Cadrul ne este ângust, și nu ne putem întinde quât în tractatul de historiă que elaborăm mai pe largu, și unde citațiunile pot fi mai dese.

Romanii cà vingĕtori și colonisați în Dacia, veniră sub Trajan cu datinele, costumele, credințele lor vechi și noue; și organisară țérra cà o provințiă romană.

Legile, fórte firesce, au cătat să'și le dea singuri, iar nu să se lasse à li le impunne quei învinși sau alții de din afarŏ pe aquei timpi.

Primele instituțiuni au cătat să fiă pure romane.

Romanii așeḑați in Dacia, au venit dela Roma în adevĕr sau din Italia; se cuvine ânsĕ a sci quŏ au fost mai multe Rome, considerându-le dupŏ modul de a se guvernà:

I. O Romă regalĕ que a ținut 244 de anni. Aqueasta erà detestată mai 'nainte și mai uitată în ḑillele lui Trajan.

[1]) Spre a fi înțellese mai bine aqueste instituțiuni recomandăm a se citì și historia Românilor de I. I. Heliade-Rădulescu.

www.dacoromanica.ro

II. O Romă republicană que a durat 476 de anni. In aqueasta se formasserŏ Romanii, și aqueasta erà àncŏ viiă în moravurile, characterul, memoria cetățenilor, în gesturile și limbagiul lor.

III. O Romă infine imperialĕ que nu se putea stabilì àncŏ, și quare erà urrîciósă fiilor căḑutei republice. Toți sclavii și desmoșteniții, toți impilații și tótă lumea sufferitóre se înfiórà de dênsa.

Despre Roma papale nu mai vorbim, quŏci aqueea nu putea fi cunoscută contimpuranilor lui Trajan și succesorilor aquestora; cu aqueasta n'am avut nici o dătă nimicu d'amestecu.

Străbunii Românilor, venind cu Trajan în Dacia nu putea fi de quât fii ai căḑutei republice romane, legionari recrutați quei mai mulți nu din capitala corruptă și imperialĕ.

Imperialiști dintre Romani, dupŏ August sub Tiberii, Caliguli, Claudi și Messaline, sub Neroni, Vespasiani și Domițiani, imperialiști ḑicu pe aquei timpi nu mai putea fi de quât nisce curtisani intriganți și adulători, căḑĕturele Romei, și toți quâți erà cruḑi și păgâni cu inima și cu sufletul que se dilectà în spectacole sângeróse, unde victime erà toți desmosteniții, toți împilații.

Restul imperiului roman sau mai bine totalitatea ómenilor, Romani, Greci, Hebrei regretà republicele lor, drepturile lor, libertățile lor antice; desmosteniții așteptà o mântuire.

II

Din timpul lui Tiberiu dejà appărusserŏ doctrinele liberatóre și egalitare alle lui Christu. Propagânduse aquestea în tot imperiul, făcurŏ înaintări mari în primul secol dela Tiberiu pînŏ la Trajan.

Hebrei, Romani, Greci, sub numire de Corinthieni, Epheseni, Colosseni..., Galati, toți desmosteniții pămêntului allergà și adoptà Christianismul din vocea și

www.dacoromanica.ro

mâinile Apostolilor, se revestiă cu *Omul Nuou*, și jură a susține și întinde cu cuvêntul și cu fapta doctrina salutariă.

Remânea în adevĕr mulți nebaptesați; aquestia audia ânsĕ de drepturile Omului, de o *mântuire* (que este libertatea integrale), de frăție, de egalitate, de solidaritate între omu și omu; audià despre o viață mai ferice, și aqueștia, ne fiind inițiați în dogme, pricepea póte și mai bine vorbele dupŏ înțellesul lor commun, și își formà nisce speranțe de prefaccere, de o mântuire de jugul Tyranniei.

Tótă lumea desmoștenită, de și nu erà âncŏ baptesată, in inimă ânsĕ, în speranțe pe viitor erà chrestină; quŏci toți așteptà a scăpà de férre și de jug.

Străbunii noștri que veniră cu Trajan in Dacia, furŏ quei mai mulți, putem dicce chrestini, unii baptesați da dreptul de Apostoli, alții de adepții Apostolilor, și quei mai mulți îndoctrinați din audite în credințele într un viitor mai ferice.

Putem dicce quŏ furŏ chreștini primii coloni din Dacia, pentru quŏ nu erà din lupanalele de patricieni desnervați, ci parte, filii ai vechilor republicani, parte desmosteniți din popol que tot d'auna se recrutà la óste, și toți împreună bravi legionari, que scià să móră pentru capii lor, iar nu pretorieni, lipitóre alle popolului, (dupŏ cum furŏ Ianiciarii în Turcià) și tot d'auna rebeli în contra capilor;

Furŏ chrestini, pentru quŏ pe aquei timpi numai Chrestinii avea nisce credințe și speranțe, ei numai scià a se batte heroicu, și a înfruntà mórtea pe câmpul resbellului, cà și pe cruce, pe rugu și pe rótă.

Furŏ chrestini, pentru quŏ Roma păgână și imperiale în adins adunà pe vechii republicani și pe filii aquestora, și cu atâta mai vîrtos pe noui Chrestini, și îi trimitea în resbelle qua să'i extermine acolo. — Imperialismul è tot aquella în toți timpii și în tóte locurile. Ast-fel vĕdurŏm în doĕ rênduri pe França imperiale făcênd cu resturile de republicani: pe aques-

www.dacoromanica.ro

tia cu din adinsul în resbelle îi punea inainte unde erà focul și pericolul mai mare.

Dacia pentru Roma imperialĕ erà que-va mai mult de quât Algeria și Crimeea pentru França. Dacia a-junsesse a facce Roma tributară ei. In Dacia cătà a se trimitte tot que erà mai bravu, mai heroicu, mai răpede a înfruntà martyriul, iar nu complici desnervați ai Tyranniei.

Mulți furŏ chrestini din primii coloni, și quei mai mulți demni de-a fi chiemați la chrestinĕtate. — Trajan ênsuși, dupŏ modestia, virtuțile și bunĕtățile lui, daqua nu fu indoctrinat cà fiia sa Drossida în alle Christianismului, a fost quel puçin un model de stoicu, demnu de a fi imitat de Marcu-Aureliu.

III

Nu se cuvine ânsê a uità, quŏ cu tótă îmmulțirea Chrestinilor din epocha lui Trajan, religia domnitóre a Statului erà Idolatria, și quŏ tóte usanțele și ceremoniele și etichetele, și modul de monumente și de inscripțiuni cătà e fi dupŏ datinele idolatriei și ênsuși între Chrestini que erà sau fonționari civili sau oșteni.

Dacia fu guvernată mulți anni dupŏ legile romane sau pâgâne cu tribuni guvernatori, cu proconsoli, cu pretori și propretori, etc.; cu tóte aquestea doctrinele christiane se întindea mult, pentru quŏ fiind de parte de Roma, nu erà în ochii adversarilor libertății, în ochii spionilor Censurei.

Primii coloni din Dacia, fiind fiii vechiei Republice, devenirŏ încetul cu încetul și fiii ai lui Dumnedeŭ, frați în Christos cu tótă umanitatea sufferitóre.

Dacia mai târdiu devenì refugiul (dupŏ unii locul de exiliu) tutulor Chrestinilor persecutați și qualificați de Roma imperiale și pâgână de perturbatori, de criminali de Stat, de mâncători de copii, de incesti, de impii, de athei.

www.dacoromanica.ro

Mulți vor să arate quŏ Dacia, dupŏ conquistă, devenì un fel de Siberie a Romei, unde se trimetea criminalii de Stat. Noi ḑicem quŏ pe attunci de quei mai mari criminali de Stat erà accusați Chrestinii; (quŏci se iertà Barabi, Christu ânsĕ nu fu iertat).

Mai multă onóre ne face a fi descindenți ai aquellor martyri, de quât ai ciocoilor sau patricienilor Romei, sau ai pretorienilor ei, quari se scie cum batjocorirŏ pe Christu quând fu dus în casarma lor, în Pretoriu [1]).

Se ved în annalele Ecclesiei primitive cà în Raynaldus, unde se vorbesce despre îmmulțirea Chrestinilor în Dacia, quŏ adesea se declarà legiuni întrege de chrestine, și quŏ imperatorii și Senatul, qua să nu extermine atâția bravi, îi trimitea în exil în Dacia, spre a appĕrà aqueastă provință de Barbari. La o occasiŏ de a se declarà de chrestini, legiuni întregi, furŏ trimiși în Dacia preste 15 mii, și tot se mai trimetea tot ast-fel.

Se întinse și se mărì dar chrestinĕtatea în Dacia prin tóte modurile. Chreștinii dintr'ênsa chrestinarŏ pe Gothi, vecinii lor.

Vechile doctrine republicane baptesate în Dacia, furŏ evangelisate, îmblândite, unse prin doctrinele liberatóre și egalitare alle lui Christu.

Ḑisserŏm *evangelisate*, pentru quŏ vechile republice nu cunoscea de quât libertatea publică; despre libertatea individualĕ nici nu voià să scie.

Publicul ânsĕ fiind compus de individe, daqua nu exista libertatea individualĕ, unde mai putea fi libertatea publică? Differința între Monarchia și Republica păgână erà quŏ în monarchie individul erà sclav unui singur tyran; iar în republică erà sclav la mii de tyranni, popolului întregu.

Condamnà, spre exemplu, cetatea pe virtuos la

[1]) Acum dupŏ pompósele reforme tribunalele și dregŏtoriele ajunserŏ fărŏ ruşine a se ḑicce *pretorie*.

www.dacoromanica.ro

mórte, pe quel just la ostracismu? Socrate cătà să bea cicuta, Aristide cătà să plece capul și să dică adio Patriei salle.

Condamnà capitala officialĕ a Palestinei pe Fiiul Omului și al lui Dumnedeu la cruce? Strigà populațele *să se crucifice?* Christu a cătat să plece capul cà un Agnel, să întindă mâinile pe crucĕ, și cu sângele sĕu să rescumpere libertatea tutulor individelor.

Pînŏ aqui quând libertatea individualĕ erà violată, mâna violătóre erà mânà divină, dupŏ aquelle credințe. Omul perià cà din comanda lui Dumnedeu;

Quŏci commandà sau regele, imperatorul, Cesarul que se qualificà de dei, și avea dreptul de a'și deificà și caii, sau cetatea suverană que erà protegiată de o divinitate și lovià în numele aquellei divinități. Nici o lege nu existà quare să cutedę a protestà în contra unei assemenea violări sau nelegiuiri legitimate; quŏci s'ar fi considerat quŏ protestà în contra Divinității.

Christianismul nu putea să viiă dela ómeni, ci descindù din ceruri, și spĕllò și curățì individele de *Omul vechiu* prin baptesmă, îl revestì cu *Omul nuou*, îl sacrò cu ungerea, și proclamându'l de preot și rege, îi recunoscù libertatea individuale neviolabilĕ cà a unui fiiu d'a dreptul al lui Dumnedeu. (Pavel Galt. Cap. IV v. 7).

Pînŏ aqui violatorul de libertăți individuali se dicea serenissimu, august, divin, erà Deul ênsuși. Dela Christianism înquà Ecclesia își dette alte legi, și erà aquì și protestà pînŏ astădi numind, ori-que violator, fiă tîlhar, fiă suveran, păgân, crud, barbar, tyran, omul sângiurilor, fiiul lui Cain, filiul păccatelor. Paradisul sau fericirea pe viitor fu destinată pentru Popolul-Lazar que jăcea pe gunoiu.

Roma păgână fu desemnată sub figura Prostituatei que se îmbată cu sânge uman stând călare pe Hydra cu șépte capete.

www.dacoromanica.ro

IV

Fiii Republicei romane que adoptasserŏ mai răpede Christianismul din preună cu desmoşteniţii lumii, cu nisce assemenea doctrine salutarie venirŏ în Dacia, şi ast-fel stetterŏ dela Trajan pînŏ la Aurelian. Roma păgână nu le mai putea fi de quât cà o sarcină.

Dela Aurelian, quând devenisserŏ mai toţi chrestini, o rupserŏ cu Roma întocmai dupŏ cum mai târdiu descindenţii colonilor Engliterrei din America o rupserŏ cu London, şi âncŏ şi mai înaspriţi de quât aqueştia, se proclamarŏ Românii de autonomi.

Subt Aurelian trecurŏ Dunĕrea în Mœsia numai imperialiştii, numai quei cu datine şi gesturi păgâne. Iar părinţii noştri remasserŏ în Dacia autonomi, mai bucuroşi a fi d'alăturea cu finii lor Gothii pe quare îi chrestinasserŏ, de quât a avé d'a facce cu Roma imperialĕ şi păgână que persecută şi martyrisà pe Chrestini.

Quând Aurelian commandà qua quine è Roman să trécă Dunĕrea în Mœsii, Sabba Stratılatul (campoducele) din preună cu alţi şépte deci de fraţi de arme şi de doctrine, îşi aruncarŏ cinturele, se lepĕdarŏ de rangurile lor militare şi se declararŏ quŏ vor să remâie în Dacia cu toţi chreştinii fraţii lor. Aurelian, dupŏ mai multe torture, pusse şi 'i înnecò pe toţi în Dunĕre.

Sabba campoducele fu de aqui înainte adorat în Dacia, mai mult dequât mai târdiu în dillele nóstre Franklin şi Wasington în America. Aquestia furŏ liberatorii Americei; Sabba devenì martyrul causei pentru independinţa chreştină în Dacia.

In Dacia la faça locului a cătat să se conserve memoria lui Sabba şi a martyriului seu. Legenda que i s'a scris apoi de Greci, din părţile locului s'a adunat. Grecii tradusserŏ titlu que avussesse martyrul de *campodux* în *stratilat.*

Memoria lui se serbeadă a doa di de St. Georgie

www.dacoromanica.ro

la 24 Aprilie. Titlu de campodux remasse sacru între Români, cu aquesta revestià pe capii lor generali și mai târdiu se tradusse pe slavonesce în *Voivod* și apoi *Vodă*.

Românii în Dacia, de attunci furŏ supranumiți Gothi, etc., și se mulțumirŏ singuri cu aquest nume que îi distingea de Romanii păgâni dupŏ cum Englesii din Statele-Unite își complacu de a se numi Americani.

Urra între Romanii chrestini și Romanii păgâni erà mai mare de quât queea que vĕdurŏm între Americanii Englesi, și locuitorii Britanieĭ, cum și între Francesii republicani și Francesii legitimiști.

Daqua apoi s'ar puté crede quŏ Englesii din America, declarânduse și constituinduse de autonomi, s'ar mai fi putut guvernà dupŏ legile Engliterei; daqua s'ar puté crede quŏ Grecii moderni, scuturând jugul Turciei sau al Byzantinilor turciți s'ar mai fi putut guvernà cu legile și datinele Turciei; și mai puçin s'ar puté crede quŏ primii Chrestini que se vĕdurŏ autonomi în Dacia și liberi de Roma păgână, au mai putut conservà queva din legile păgânătății.

Instituțiunile Daciei de aqui înainte furŏ instituțiunile Ecclesiei primitive a Apostolilor.

Ar fi apoi mai mult de quât absurd a crede quŏ un popol quând se indoctrină în credințe nuoĕ și liberatóre să mai țiiă quevà din legile făr-de-lege alle absolutismului.

Legile lui Moyse, nu putea să mai aibă nimicu din quelle pharaonice; tóte cătà să fiă conforme și identice cu credințele que stabilià. Legile lui Mahomet assemenea au cătat să fiă conforme și identice cu credințele que propagà. Un sing r codice se vede și pentru Lege și pentru Relege.

Cu atâta mai vîrtos Legile primei Ecclesie sau societăți chrestine, nu putea fi de quât legile pure alle lui Christu stabilite de Apostoli.

Relegea nu vine nici o dată de quât în urmă cà o garanțiă a Legii.

www.dacoromanica.ro

Tot territoriul Daciei fussesse coprins și repărțit intre primii oșteni quari se stabilisserŏ qua să'l custodie și qua să'l cultive, adicŏ cà colonie militare.

Se scie quŏ *colere* va să dică a cultivà, a laborà pămêntul, și quŏ *colonu,* va să dică cultivator, și *colona* femee de cultivator. Colonie militară dar, va să dică osteni assedați a apperà și cultivà pămêntul. [1]

Primele dar soçietăți se constituirŏ în Dacia dupŏ conquistă, nu risipite și neîntărite, ci în cohorte, (sau batalióne și companie) militărescе, fiă quare apprópe sau în midlocul lotuluĭ de pămênt que le căduse în parte.

Resturile de pămênt erà regiuni întinse și deșerte cà nisce dominiuri mari căḍute în partea căpitanilor que condussesserŏ armatele, cà Nigeri Bassarabi, cà Albini și alții.

Aquelle locuințe la un locu de oșteni și cavalleri și mai vîrtos mai târdiu de chreștini nu putea să aibă nume de *pagus* nici de *villa*, quăci attunci locuitorii dintr'ênsele s'ar fi dis *pagani* și *villani.* Nici cavalerii nici Chrestinii n'ar fi sufferit nisce nume de *villani* și de *păgâni.*

Urbe dar și castelle întărite se înălțarŏ pe pămêntul cuquerut al Daciei. Locurile ânsĕ de arătură sau țérrinele din pregiurul urbelor și castellelor se numia *sata* adică locuri de semĕnătură.

Mai târdiu înquàci, dispărênd castellele la invasiuni de Barbari, locurile remaserŏ; și fiă-quare dupĕ restabilirea păcii se returnà la *satele* saŭ țérrinelle salle.

V

Dela Aurelian, de quând Romanii din Dacia remasserŏ autonomi, aquelle urbe și castelle devenirŏ republice, ai quărorŏ cetățeni fiind chreștini nu mai sufferià nici nomenclatura păgânĕtății.

1) Plugari armați. Questia proprietății numai prin colonie militare se póte resolvà. Vom vorbi la locul sĕu.

www.dacoromanica.ro

Se scie quŏ priimi Chrestini atât Romani quât și Grecĭ, de urră către păgânĕtate, abandonarŏ și educația clasică: poeți, oratori, philosophi furŏ proscrișĭ, și nu începurŏ a revenì la classicitate de quât fórte târdiu, Ecclesia pînŏ astădi quând dice *helleni*, înțellege idolatri.

Proscrisserŏ dar Romanii chrestini și autonomi din Dacia multitudine de vorbe că *Patriciu, plebeiu, senat, proconsul* etc., și ênsuși numele de *Republică*. Avea înainte fapta mai liberalĕ, mai egalitară, mai perfectă, pentru que să mai conserve un nume que nu rechiema de quât sclavia individului la mai mulți tyranni.

Doctrinele christiane le da o nomenclatură nuoă. Ecclesia, despre quare se va vorbì mai jos, erà o perfecțiŏ de soçietate que numai făcea pe nimeni a regretà nici republica nici democrația. Cœnobiul mai târdiu făcea să ajungă frăția pînŏ la traiul în commun.

Templele la Romani și la Greci n'avea turnuri, și quând Ecclecsiele sau soçietățile în Dacia începurĕ a înălță temple în adins pentru serviținl divin, aquestea se înălțarŏ că nisce symboluri, că nisce pavilióne că ênsuși tabernacul în deserturi que erà stindardul general al popolului hebreu, se ardicarŏ că nisce stindarde durabili, li se înălțarŏ turnuri că la castelle, și aqueste turnuri în locu de a susține pe creștetul lor Aquilla se încoronarrŏ de Cruce.

Assemenea temple pentru prima óră în Dacia appĕrurŏ, quŏci aicea erà ascunse prin suterrane. Doctrina lui Christu pretutindeni erà persecutată, mult daqua era sufferită. In Dacia pentru prima óră avù drept de cetate, și fu proclamată și recunoscută de Religiŏ a Statului.

Mai târdiu cœnobiele furŏ communități destinate pentru monachi sau călugĕri; și mai târdiu se ardicarŏ și monastiri. — Sărim peste quâteva epoce qua să putem mai curênd arătà în quâte feluri fu locuit pământul Daciei.

Vedem darŏ, urbe și castelle pentru laici și pres-

www.dacoromanica.ro

byterii lor, și cœnobie și monastiri pentru partea monachală; unele și altele erà organisate și administrate dupŏ aquellași spirit și scopu al Cristianismului.

Ecclesiă va să dică adunare, soçietate, și institutiunile Ecclesiei erà instituțiunele soçietății întrege. Nimicu în legile Ecclesiei primitive nu putea fi din leglle păgânĕtății sau alle dreptului roman.

Să nu uităm ânsĕ quŏ urbe, castelle, monastiri, cœnobie, tóte ardicà turnuri, și erà întărite; tóte erà cà nisce citadelle sau forterețe, și așà s'au urmat pînŏ în timpii quei mai de apprópe.

Qua să fim mai înțeleși, repetăm quŏ tóte erà nisce mice republice; Romanii chrestini ânsĕ se ferià și nici nu voià să mai audă de assemenea numiri. Pentru noi quei de astădi que nu putem avé atâta horróre cà priimi Chrestini de divinitățile păgâne nici de datinele și numirile de attunci, le putem numì republice qua să fim mai bine înțelleși, quŏci dupŏ sensul quel mysticu sau mai bine material que în urmă se dette Ecclesiei, astădi numai înțellegem de quât sau nisce pereți de pétră sau călugărimea tótă condusă de nisce satrapi.

VI

Daqua dupŏ doctrinele sau credințele christiane, tot individul isolat erà sacru și autonomu cu voiea și libertatea sa propriă neviolată de nimeni, cu atâta mai vîrtos individul moral sau collectiv devenià și mai sacru: o Ecclesiă sau o aglomerațiŏ de o mie de ori de individe sacre erà de o mie mai sacră.

Castellele dar și urbele se constituirŏ autonome și independente și capul lor fu numit *Castillan.*

Cœnobiele și monastirile se constituirŏ autocephale, adicŏ cu ducele sau egumenul lor propriu și independent.

Quine ânsĕ putea numi pe aquei egumeni sau duci

www.dacoromanica.ro

ai monastirilor? quine pe aquei castillani ai urbelor și castellelor? vre un Cesar? vre un consol? vre un President general? vre un Dictator! vre o putere superióră?

Și ênsuși de n'ar fi instituțiunile Ecclesiei de față, ar fi absurd a presuppune nisce assemenea demnități que mirosià a păgânětate, a dominațiŏ într'o țérră que scuturase jugul Cesarului păgân.

Dupŏ Ecclesia laică, quare este mai vechie de quât quea monachalĕ, se constitui și aqueasta; și precum cetățenii toți ai castellului allegea pe castillan, și pe presbyterii lor, assemenea si monachii toți în cœnobie și monastiri allegea și allegu pînŏ astădi pe ducele sau egumenul lor.

Unii revestià dupŏ allegere pe egumen cu suveranitatea collectivă a communității monachale, și priimi revestià pe castillan cu suveranitatea collectivă a communității laice, (*laos*, popol va să dică).

Și daqua toți cetățenii din tóte părțile, și toți monachii din tóte monastirile își allegea pe conducĕtorii lor respectivi, votul dar erà universal;

Antĕiu pentru quŏ ar fi fost absurd de a sacrà prin ungere sau baptesmă suveranitatea individualĕ, și apoi individul ajuns în etate matură să nu aibă drept de a votà;

Și al doilea pentru quŏ Dacia sau *Terra romana* nu mai avea altă speție de locuitori de quât pe ai urbelor și castellelor, pe ai monastirilor și cœnobielor. — Altfel de locuințe erà impossibili pe atunci: viața nomadă și vagabondă nu erà în datinele romane nici în doctrinele christiane, viața iar în cătune neîntărite erà impossibilĕ.

Quât pentru restul dintre Daci, aquestia or cà păstori, or aședați prin urbe și castelle, devenind chrestini, se revestià cu aquelleași drepturi cu frații lor în Christu.

Votul erà universal; ânsĕ votul ar fi devenit resvot, daqua cetățenii laici s'ar fi dus în monastiri spre

www.dacoromanica.ro

a allege pe egumeni, și daqua monachii ar fi venit prin urbe și castelle qua să allégă pe castillani.

In assemenea cas resturnător votul ar fi fost dislocat sau scrîntit, și votanții s'ar fi numit resvotanți sau resvotatori, sau prin asseménare de littere și de înțelles, *resvertitori* sau cum se dice astădi resvrĕtitori.

VII

De unde le știi aquestea? ne va întrebà quinevà, pe que documente historice te întemeiedi? que autori contimporani ne adduci de mărturie?

Documente sunt de ajuns în historia Ecclesiei Rĕsăritului que este identică cu historia primilor chreștini în parte și a Românilor din Dacia în genere;

Multe documente iar se află risipite în fragmente, și apoi Intuiția, Inducția, Deducția, Analogia, Physiologia individelor și a popolilor, studiul epochelor și al doctrinelor și credințelor din aquelle epoche que au mișcat popolii, cunoscința legilor aglomerațiunii, sunt nisce sciințe mai presus de ducumente și de mărturii; quŏci qua să se pótă învederà daqua documentele și mărturiele sunt adevĕrate, sau falșe, nisce assemenea sciințe le judică.

Daqua, spre exemplu, viața lui Socrate ar fi fost scrisă de Melit și de Anit, accusătorii lui, și s'ar fi conservat cà o mărturie, un assemenea document ar fi fost judecat de științele competinte și s'ar fi fost recunoscut de mincinos.

Daqua iar viața lui Isus ar fi fost scrisă de Anna și de Caiapha, iar nu de Apostoli, un asemenea document contimporan ar fi fost respins cu horróre înaintea tribunalului Sciinței.

Și în quelle dupŏ urmă è de ajuns unui Cuvier, o cóstă, un os óre quare de Mastodont qua să ne spuie mărimea, forma, și construcția întrégă a Mostodontelui.

Noi avem înainte, nu un os, ci scheletul întregu al anticelor nóstre instituțiuni.

www.dacoromanica.ro

Cœnobiele, monăstirile sunt de față, și ne înveder-eadă quŏ nimeni nu póte numi pe egumenul, ducele sau staritul cum se dice astădi, ci monachii toți îl allegu.

Satele que nu sunt de quât țérrinele anticelor castelle sau scheletul aquellora, satele stau de față și ne înveder-eadă quŏ nimeni într'ênsele nu póte âncŏ numi pe Pûrgălab, pe allești și jurați, de quât sătenii singuri au dreptul de a'i allege.

VIII

Principiul adevĕratului Christianismu a fost cum s'a vedut de a sacrà individul (quŏci fărŏ aqueasta n'ar fi fost mântuire) și din individe sacre și suverane (1) a formà turme cuventătóre, libere autocefale și autonome, și din turme mai mici a facce o turmă și un Păstor, Cuventul lui Dumnedeu.

Spiritul Christianismului adevĕrat a fost federativ, trinitar, iar nu unitar.

Trinitatea este o unitate veră, o unitate compusă de persóne de *aqueiași ființă* (ὁμοούσια) iar nu o unitate simplă, quare dupŏ sciință è nullă, și dupŏ minciunea dreptului quellui mai potent, unul este totul și quei l'alți nimicu.

Nu mai erà alt spirit pe attunci que însuffla lumea chrestinà de quât frăția, solidaritate între individ și individ cu scopu de a formà communitate și frăție și solidaritate între popol și popol.

Pînă astădi Ecclesia strigă: ἀγαπήσωμεν ἀλλήλοις, ἵνα ἐν ὁμονοιᾷ ὁμολογήσωμεν.

«Să ne iubim unul pe altul qua într'un cuget să mărturisim.»

«Să ne iubim...» éttŏ solidaritatea între individ și individ.

(1) «Nu mai esci sclavu, ci fiiu; iar de esci fiiu, și moștenitor esci lui Dumnedeu prin Iisus Christos.» (Pavel către Galați, Capu IV verst. 7).

www.dacoromanica.ro

Pentru que? pentru quare scop?

— Qua într'un cuget să mărturisim; éttŏ confederația quea mai pre sus de tótă dorința, quea mai perfectă.

Chrestinĕtatea pe attunci, cum am dis, aveà drept de cetate numai în Dacia, și aqui se puteà organisà liber dupŏ spiritul doctrinelor salle. Airea erà impedicată. Monastiri dar și cœnobie separate și autocephale, cu alte cœnobie și monastiri autocephale formarŏ episcopate, kyriarche (suverane) și tot assemenea comunitate cu comunitate laică și autonomă, sau castel cu castel formarŏ căpităuate.

Și episcopii erà alleși de tot clerul și de laici; iar căpitanul al mai multor caste le erà alles de cetățenii toți ai castellelor. — Votul și aqui erà universal.

Episcopat apoi cu episcopat kyriarche (suverane [1]), peste suflete libere și sacre formà un archiepiscopat sau Metropolie (mater a cetăților) cu eparchia sa proprie, în quare Metropolitul erà kyriarchu sau suveran.

Și tot asemenea, căpităuat cu căpităuat formà o regiŏ întinsă condusă de un cap suprem alles, quare dupŏ impregiurări avea diverse nume mai adesea dupŏ împregiurările dese de resbel, se numià *campodux*.

Archiepiscopŭl sau Metropolitul era alles pe viață de synodul sau adunarea clerului întregu al mai multor Episcopate.

Capul suprem al unei regiuni iarŏ erà alles pe cinci anni de mandatarii tutulor stărilor din urbe și castelle. — Iar vot universal.

Capul Ecclesiei avea pe lângŏ sine un synod local permanent spre a fi ajutat și controlat.

Capului civil i se da iarŏ un senat permanent spre a fi controlat de aquesta. Și fiind quŏ numirea de

(1) Traducem vorba *kyriarchu* pe limbagiul păgân în *suveran*, quŏcĭ nu avem alta spre a ne appropia de înțeles: iar vorba kyriarchu în sine demonstră confederația chrestină, κύριος va să dică *domnu*, și *kyiriarchu archi-domnu*. Egumenii dar, căpitanii erà domni autonomi.

www.dacoromanica.ro

senat (de și va să dică *bĕtrâni*) rechiemà timpi de republice păgâne, de patricieni privelegiați, proscrisserŏ numele aquesta înlocuindu'l cu expresia *ca ochi vechi*, quare va să dică tot bĕtrâni cu experiență que au vĕdut și pățit multe.

Archiepiscopat apoi cu archiepiscopat independente și kyriarche erà predestinate a formà un patriarchat, precum regiŏ cu regiŏ erà destinate a formà o Românie una și ne despărțită, dupŏ cum se sperà a se formà o Ecclesie una și nedespărțită federativĕ și una și alta, și compuse din părți autonome, din individe libere și sacre.

Ast-fel se guvernarŏ Românii din Daciai dela Aurelian pînŏ la Constantin, fărŏ nici o pretenție de a se mai dice Romani; quŏci *Helleni* și *Romani* dupŏ limba Ecclesiei erà symnonyme cu *idolatri*.

De li s'a dis dela Aurelian înquà Gothi, și Geți, aqueasta le adducea atâta mulțumire, quât adduce astădi cetățenilor din Statele-Unite de a se numi Americani, cu tóte quŏ sunt Englesi de națiŏ și cultivă limba anglă.

Ecclesia sau soçietatea chrestină în genere, pînă la Constantin fu persecutată de Cesar și Ecclesia nu putea să aibă nimic d'a amestecu cu Cesarul. Mireasă pură a luĭ Christu, numaĭ în Dacia se bucură de façă de onorile de Mater commună.

In Dacia se constituirŏ patru Episcopate în patru mari regiuni, que formă o Dacie sau o Românie nouă, compuse aqueste regiuni de căpităuate autonome compuse șĭ aquestea de communități autonome, compuse și aquestea de cetățeni liberi și sacri.

IX

Quând Constantin își așĕdŏ thronul în Byzantiu, și începù a protegge pe Chrestini, Românii din Dacia, sub nume de Gothi și de Geți fărŏ al recunósce de suveran, îl bine-cuvântarŏ.

www.dacoromanica.ro

La primul synod convocat la Niceea Romani din Dacia cà chrestini deja organisați de doi secoli dupŏ instituțiunile Ecclesiei primitive, trimisseră patru Archiepiscopi.

Ecclesia în Dacia, avênd repaos mai mult de quât în imperiul roman, se organisase sub Episcopi și Mitropoliți eruditi și virtuoși și sub appĕrarea de guvernatori chrestini dupŏ tot spiritul ei federativ, în quât deveni model quelor-l-alte Ecclesie, que nu se putuserŏ ăncŏ organisà din causa persecuțiunilor imperatorilor păgâni.

Metropolitul Theophilu al Gothiei se vede în aquel synod cà primul orator, que susține spiritul federativ al Ecclesei. Ursulla preotul que deveni dupŏ aqueasta Episcopul Argeșului (Daphnelor), se vede assemenea insufflat de aquellașĭ spirit cà discepol al al lui Theophilu.

In aquest synod, se recunoasce fiă quăruia Episcop kyriarchia sau suveranitatea sa în eparchia respectivă, confederându-se tóte în cinci mari patriarchate, que formà Ecclesia œcumenicà federativă.

Theophiu pentru aqueastă exemplară organisare dupŏ adevĕratul spirit que însufflà pe Apostoli, se supranumesce *Apostol al Dacieĭ.* [1])

---

[1]) Spiritul federativ nu erà încô bine stabilit în alte Ecclesie cà în Dacia; Mulți din patriarchi și Mitropoliți călcà în Kyriarchia episcopilor, și mulți din capii politici călcà în prerogativele kyriarchilor. Aqueasta făcù qua în al treilea synod adunatu în Ephessu la anul 431 să legiuiască definitiv qua tot episcopul și Metropilitul să fiă kyriarchu, archi-domnu suveran în Eparchia sa. Cuvîntul pe quare întemeià aqueastă sântă legiuire este «qua să nu pĕră să se mic-«șoreḑe libertatea nimuluĭ «que cu sângele seu a dăruit'o tutulor «Isus Çhristos *Liberatorul* tutulor ómenilor.“ — Se vorbesce apoĭ quŏ aqueastă libertate și independință s'a consacrat cu timpul din canónele Apostolilor.— Iar daqua vre o lege imperiale saŭ alta va cuteḑa să calce aqueastă sântă legiuire, synodul o declară de ἄκυρος (fărŏ nicĭ o putere) și prin urmare afurisită. (Veḑĭ canonul VIII al synoduluĭ III)

De aquest canon avem să dăm cu nasul pe patriarchii que ne trimit pe aqui egumeni, quând vom tractà questia monastirilor. A-

www.dacoromanica.ro

Dupŏ Constantin, fiii aquestuia, și mai vîrtos, imperatori cà Iulian parabatul și toți quei dupŏ dênsul toți parabați canónelor sau instituțiunilor adevĕratului Christianismu, quari făcusserŏ o Ecclesiă officialĕ supusă Cesarului, și quari cu toți contribuirŏ a stabilì cà lege positivă tot dreptul păgân numit drept roman, și instituțiunile Ecclesiei să remâie dinpreună cu Evangeliul litteră moartă ; și altele assemenea aquestora quari adduserŏ lumea chrestinŏ către păgânismu, făcurŏ pe Romanii din Dacia a rumpe cu totul cu imperiul byzantin dupŏ cum mai 'nainte o rupsesserŏ cu imperiul roman ; quŏci unde sunt tendințe către predominare unde sunt vanitate și tyrannie, dupŏ doctrinele Ecclesiei, nu este adevĕrată Chrestinătate.

Daqua n'am vorbit mai 'nainte încai aqui è locul de a vorbi a nume despre Ecclesia.

Am dis quŏ *Ecclesia* va să dică mai mult de quât queea que înțellegem astădi cu vorba *societate* ; Ecclesia erà o adunare de ómeni alleși, și mai mult de quât liberi, de individe sacre.

Ecclesia nu vrea să dică queea que înțelegem astădi prin *biserică* ; quŏci primii Christiani nu avea templu în adins pentru servițiul divin. Templu la dênșii viu erà tot Chrestinul, și inima lui altar. Ecclesia erà o adunare de templuri vii.

Dupŏ modelul primelor și micelor addunări de vase qua să dicu așà, alle allegerii, idealul Christianismului erà de a converti tótă lumea și a o prefacce într'o Ecclesiă œcumenică sau universalĕ, și de aqueea scopul sĕu erà o confederațiŏ universalĕ, de cetăți și popoli sacri, adicŏ mai mult de quât liberi.

Ecclesia primitivă o vorbă, un nume avea și pentru lege și pentru relege sau religiŏ. Nu cunoscea alte legi alle salle și altele politice ; aquellași codice avea

---

vem a'ĭ întrebà de quare Hahambașa au luat putere să impuie egumeni în Eparchiele Românieĭ ? sau quare putere din quelle garante își póte arrogà dreptul de a ne călcà sânta religiĕ în picióre ? que ne-au garantit elle daqua nu Religia și autonomia ? —

www.dacoromanica.ro

să organise și să regule și să judice societatea întrégă a Chrestinilor.

Legi que nu erà alle Ecclesiei, era legi păgâne.

Românii neîncetat assemenea o singură lege au avut în limba lor chrestinată, și quând mai târdiu cu limba slavonă și prin multe aberrațiuni se întrodusse vorba *pravilà*, qua să însemnedę codice de legi politice, *legea* neîncetat a rĕmas să însemnedę queea que astădi înțelegem prin *religiŏ* ; probe sunt expresiuni cà quelle următóre :

«De que lege è ?
»De lege românească
«Și a schimbat legea
«Omu fără lege și fără Dumnedeu etc.»

Ei darŏ la început n'au avut altă lege nici alte instituțiuni de quât alle Ecclesiei primitive, și cu aquestea aŭ remas pînŏ la Matheiu Bassarab, avênd Pentateucul drept codice qua să dicem așa, civil.

X

Quând Ecclesia offiicalĕ atât în Roma chrestinată quât și în Byzantiu făcù un pact cu Cesarul, și recunoscu de lege positivă que avea să administre și să judece societatea chrestină tot dreptul păgân numit *roman*[1]) de attunci sĕ făcu primul pas de desbinare; de attunci Relegea în locu de a deveni garanția Legii, erà datóre de a combatte Legea.

Quŏci Ecclesia nu mai putea de quât cà o renegată a mai garantì drepturi cà quel din nascere, și de putere de braçe ca quel de a posedę sclavi, cà dreptul usurei sau cammetei etc. Cu un cuvênt nimicu din dreptul păgân sau roman nu putea garantì Ecclesia.

De aqui înainte în tóte societățile chrestine, și alle Resăritului și alle Appusuluĭ Ecclesia fu înlăturată,

---

[1]) Ca și quând dupŏ liberarea Helladei de sub Turci, ar fi remas aqueste a se administra și judecà dupŏ dreptul ianiciar.

www.dacoromanica.ro

începu a sufferì persecuțiuni directe, mai fatale de quât alle păgânéții. Peste dreptul roman, mai veni și dreptu feodal în Statele Apusului, și Ecclesia officiale în loc de a protestà tăcù și la Resĕrit și la Appus. Aqueasta din urmă comisse queva și mai culpabil, pentru quŏ era plină de vechii patricieni; încuviințò dreptul român și bine-cuvêntò dreptul feodal, și deveni complice Cesarului și Baronilor, quà să împarță cu dênșii despuierile popolilor.

Pasul d'ântêiu e mai greu, quelle următóre vin răpede: Ecclesia offiiciale que făcusse pact cu Cesarul și cu Baronii începù a perde și a uita cu totul spiritul de confederațiŏ compusă de popoli liberi și începù a visà la o dominațiŏ catholică sau universale cu un singur cap absolut.

De unde în păgânismu se sciă numai sclavia corpului, în Ecclesie se întroduse și sclavia suffletului; și qua să pôtă reduce suffletele în sclaviă, începù să le întunece. De unde pânŏ aqui Ecclesia erà o schólă de philosofiă quea mai 'naltă, și de luminare, se prefăcù într'o schólă de întunecare, de superstițiuni mai gróse de quât alle idolatriei, un cuib de traficu, spre a specula mințile și suffletele.

XI

Alluatul pharisian de catholicism sau de reacție către o păgânĕtate mai fatalĕ, către dominare peste sufflete sclave suppuse orbesce, se fermantase sau se dospisse în Roma papalĕ.

Aqueasta fu causa quŏ Rĕsăritul sau mai alles Grecii puri (iar nu Byzantini evgenișì și Românii din Dacia și Mœsia, nu puturŏ încuviința tendințele antifederative și antiliberali alle Papismului.

Despărțirea urmà fórte firesce, pentru quŏ popolii de originea lor liberi nu putea recunósce pe Papa de capu absolut, ci numai un prelat sau archiereu al Romei egal cu toți Archiereii sau Kyriarchii.

www.dacoromanica.ro

Și pentru quŏ Appusenii ajunserŏ a schimba și Symbolul Credinței adicŏ *Credo* în articolul despre purcederea Sântului Spirit, Grecii, în limba lor, qua să arate quŏ nu sunt inovatori, ci constanți primului credo que unià tótă Chrestinĕtatea, îl conservarŏ cum a fost, lăssând și articolul despre Ecclesiă cum fusesse mai 'nainte.

Εἰς μίαν ἁγίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν.

«Intr'una sântă chatolică și apostolică Ecclesiă.»

Pe lângŏ aquestea, cată a spune curat quŏ póte și óre-quare rea credință a mijlocit de s'a lăssat vorba *chatolică*, quŏci clerul byzantin nu erà pur de stirpe hellenică și liberalĕ. Mulți în aquest cleru era dintre familliele patriciene sau *evgenise*, parte din clerul aquesta își avea tendințle salle către predominare. In van nu erà prelații aquestia pe lângŏ curtea byzanțiului vițios dejà și corrupt; în van nu sărută ei *pulberea piciorelor* autocratorului.

Romanii din Dacia, de și ținurŏ cu Rĕsăritul întregu cà unii que avea legea pură și primitivă cu Grecii din preună dela Apostoli, nu puturŏ ânsĕ sufferi în credo expressia *catholică* Ecclesiă, que erà cu totul antifederativă și antiliberale.

Protestarŏ óre-cum pe tăcute: Nu *catholică* îșĭ disserŏ Românii ci *synodică* (mai târdiu *sobornicească*) Quŏci unde è synod, è generalĕ adunare, è vot universal, se consultă părerea tutulor; iar în numele catholicism se prevedea, dupŏ cum s'a și realisat, autoritate absolută. Synódele au constituit Ecclesia sau soçietatea chreștină, iar nu voia unui singur despot.

Byzantiniĭ înghițirŏ aquestă protestațiŏ pentru quŏ avea necessitate de Români, que îi ajutarŏ în urmă. Metropoliților noștri cà unor Kyriarchi autocephali se conservarŏ locul în synódele œcumenice.

Numai Românĭ din Dacia remasserŏ qua legea la dênșii să fie și relege. Instituțiunile lor tóte furŏ instituțiunile Ecclesiei primitive.

Capii clerului furŏ alleși pe viață cà și mai 'nainte

www.dacoromanica.ro

prin synóde fără a recunósce de domnu nici un Cesar;

Capii popolilor, funcționarii castellelor furŏ alleși cà și mai 'nainte la fie-quare period de cinci anni, fără a cunósce altă suveranitate de quât a popolului que îi revestià cu autoritatea.

Pe quând în Byzanțiu patriarchul, și ênsuși papa dela Roma erà suppuși plecați Cesarului autocrator și sărutau în adressele lor în scris, *pulberea piciorelor* Seninătății Salle tempestóse, (etichetă que n'o querură nici Sultanii mai la urmă); în Dacia Archereii erà veneraţi de păstori; și toți diregotorii laici pînŏ astădi și Domnii ênsuși le sărutarŏ mâna. Metropoliții în Dacia remasserŏ din drept presidenți ai adunărilor generali; pentru quŏ Relegea erà lege la Români și Legea le erà Relege.

Pe quând la Appus Barbarii, fără nici o *lege* resturnà archierei cu quelle sânte și vandalisà biserice, în Dacia casele lui Dumnedeu erà venerate, monastirile erà nisce întăriri sau citadelle; Barbarii nu se puturŏ appropià de nici o Biserică.

Nici un resbel offensiv și de conquistă n'au făcut Românii, ci tóte defensivo dupŏ instituțiunile și quererile Ecclesiei, tóte pentru *Lege și moșie*.

In Mediul evu, Dacia erà reputată în tótă Europa de disciplina ei ecclesiastică. Organisarea cœnobielor și Monastirilor, organisarea civilĕ și militară în Dacia erà exemplare.

Ariosto que a stat în secolul XV, cântând cavallerii secolului VIII din imperiul lui Carol-magnu, quând è vorba de eroi și heroine sație de alle lumii, spune quŏ venià în monastirile Daciei și se închina devotându-se lui Domnedeu.

Dalinda per voto, e perchè molto sazia.
Era del mondo, a Dio volse la mente.
Monaca s'endò a render fin in Dazia[1]).
E si levò di Scozia immantamente.
(Orlando F. Canto VII sex 16).

[1]) Erà dejà de mult în Italia introduse maniere și moduri te-

www.dacoromanica.ro

Este în usul poeților a descrie quând vorbescu de un que nuou și necunoscut. Aqui Ariosto è așa de răpede, vorbind de mŏnastirile din Dacia, cà și cŭm am vorbì noi de Passerea sau de Viforîta. Par'quŏ ar' fi dis: se dusse colo în Dacia unde sciți cu toții quŏ christianismul și pietatea sunt de exemplu.

S'au tradus în adins âncŏ din annul 1846 și s'au publicat în periodul VI al Currierului de Ambe sexe cântul IV, V, VI, și pînŏ unde se arată quŏ Dalinda venì în mŏnăstirile din Dacia.

XII

Centrul Românieì și al Chrestinătății pure erà în partea Daciei dintre Carpați și Dunăre. Românii mai depărtați de aquest centru atât dincolo de Dunăre quât și dincolo de Carpați se mai abăturŏ cu timpul din principiile pure christiane și egalitare.

Unii imitând Byzanțiul, se încercarŏ a formà un imperiu sau regat confederat Romano-bulgar; și absolutismul și hereditatea la quelle publice unde appare libertatea individuală pere.

Alții se încercarŏ dincolo de Carpați, imitând Statele appusene a formà un regat confederat, și electiv al Ungro-Valachilor. Feodalismul aqui răpià votul dela partea quea mai mare, și dreptul de a vota îl da numai dișilor *nobili* sau *nemeși*.

Românii dintre Carpați și Dunĕre rĕmasserŏ tot cu instituțiunile Ecclesiei primitive; nimicu de hereditar la dênșii, tóte demnitățile erà alle Patriei și la dênsele se allegea fonctionarii dupŏ votul universal.

Am dis iarŏ quŏ la Romanii antici communele compuse de colibe cà satele de astădi alle nóstre se numià *pagus;* prin urmare, săteanul se numià *paga-*

---

desci sau germane: de mult începusse a se scrie în maniera tedescă cu z; *nazione* în loc de *națione*, și *ce ci* latine a se pronunțià cà pe nemție; Așà se scrie *Dazia* Daçia. Și apoi cu *sazia* nu rimă *Dacia*, ci *Daţia*.

www.dacoromanica.ro

nus, păgân, quare apoi ajunse a însemna neomenos, barbar, crunt, feros. Romanii apoi que se chrestinară numai disseră păgâni țĕrranilor ci imperatorilor augustilor Cesari, patricienilor, și sateliților lor; pentru quŏ aqueia erà în adevĕr cruḍi, barbari, neomenoși și crunți cà férele.

Mai târḍiu în Europa feodalĕ, que se chrestinasse adicŏ, în Galli mai virtos *pagus* se prefăcù în *pays*, și dela *villa*, se făcù vorba *village*, și țĕrranului gallu desprețuit de Franci rĕmasse pînŏ astăḍi a i se ḍicce *paysan*, adicŏ păgân, grosolan și *vilain*.

S'ar fi făcut în România nóstră pură christiană, o terribilĕ cruciată de ar' fi cuteḍat quine-va să ḍică țĕrranului *păgân*. Din contră, țĕrranul rĕmasse pînŏ astăḍi și sciù a'și conservà numele de chrestin. Daqua ciocoismul Dănescilor, și al lui Michaiu se sforțară a degradà numele de *Român* pînŏ a însemna *servu*, țĕrranul, spre a se rescumpĕrà îșĭ conservŏ numele de *Chrestin*.

— Que vrei *Chrestine?* întrebà pe țĕrran și quel mai neomenos ciocoiu.

— S'au adunat ciocoii la Sfat, ḍicea adessea țĕrranii, quine mai scie que focu a mai cădé pe bieții *Chrestini!*

Nu țĕrranii la noi furŏ arătați cu numele de păgâni, ci ciocoii, unde în França, țĕrranilor pînŏ astă ḍi le rĕmasse numele de *paysani*, pâgâni.

XIII

Singur Centru României ținù instituțiunile Ecclesiei primitivĕ, și aquești Români ajutarŏ și pe quei'lalți, chreștini orthodoxi de a nu cădé în pĕccate de absolutism.

Dintre toți popolii ortodoxi Românii susținurŏ Biserica Rĕsăritului (Incepem aqui a ḍicce Biserică, pentru quŏ în adevĕr devenisse *basilică* adicŏ lucru împărătescu) appĕrându-o cu braçul și cu sângele, și o

www.dacoromanica.ro

mântuiră de imperatori catholici în timpul lui Ioan Asan que învinse și uccise pe Baldovin, pentru quare Patriarchia îl supranumì Ioan *quel bun. Caloian*, și în memoria quăruia mai târdiu toți Domnii Românieĭ luà supranumele de Ioan cà imperatorii *de Cesar*.

Românii dupŏ aqueasta se luptarŏ în contra Ungurilor și Polonilor armați de Papi spre a da resbel ortodoxilor și ai perverti în chatholici (vedi Historia Românilor dela pagina 73 pînŏ la 98).

Quând apoi Byzanțiul căḑù sub Turci, quând tótă lepra *evegenisilor* se turcì qua tot să predomine, quând Albanesi, Bulgari, Bosniaci, Greci din Epiru și din insule se turcirŏ pe jumĕtate, și Biserica Rĕsăritului abià sufferită, perdea din preună cu filii sĕi și miḑlócele de a se susține, attunci Românii începurŏ cu donațiuni.

Își lăssà Românii copiii în neavere, și moșiele lor le destinà spre ținerea Bisericeĭ ortodoxe. Par'quŏ ar' fi ḑis: «luați, fraților, din averile nóstre, din viitorul, din resuflarea copiilor și descendenților noștri, numai nu vĕ lăssați, susținețivĕ susținênd Credința.

Și moșiele Românilor susținurŏ Biserica Rĕsăritului de a nu deveni tótă musulmană. Questia aqueasta o vom tractà airea, quŏci a devenit gravă, pentru quŏ inemicii, au scrîntit'o de pe terrêmul eĭ adevĕrat și natural, și au făcut înadins a devenì o causă de *urră* fatale între Români și Grecii.

Aqui nu e questia de Români și de Greci, ci daqua averile moșielor române este cu dreptul a le mâncà zarafii Armeni și Judani din Stambul, dinpreună cu Satrapii Turcieĭ, qua să puiă și să țiiă quâte un călugĕr phanariot vre un an sau șése luni în patriarchie. Părinții nostri aŭ offerit venituri spre a susține chrestinătatea, iar nu spre a îmbuibà pe inemicii chrestinătății nici spre a le înghiți trădătorii și tyrannii patrieĭ.

Să lăssăm de astă dată aquestea, să intrăm în șirul narrațiunii nóstre.

www.dacoromanica.ro

România, în quelle dupŏ urmă, devenì asylul Chrestinilor de sub jugul Ianiciarilor, dupŏ cum antica Dacia devenisse asylul tutulor Chrestinilor persecutați de Roma păgână și imperială.

Și nu încetò în tóte modurile și sub tóte punturile de vedere România centrală de a ține instituțiunile Ecclesieĭ primitive ale Apostolilor, a crede, a practică, a se judică și a se guvernà dupŏ dênsele, trăind în Ecclessii sau republice confederate pînŏ la invasia Tătarilor.

XIV

Attunci Românii furŏ nevoiți a se retragge din tóte părțile și a se concentrà în tăriele Carpaților; și allegênd cu toții pe Duca de Almaș și de Făgăraș de campodux generalism, resistarŏ acolo cu victorie rempingênd pe Barbari.

Deprinși apoi din antichitate a allegge adessea de căpitani și de campoduci din famillia bravilor Nigeri Bassarabi, deprinși de astă dată în curs de 14 anni, dela 1228 pînŏ la 1242 a se luptà sub commanda lui Radu Negru, duca de Făgăraș, și temênduse de invasiuni nuoĕ alle Tătarilor, se decisserŏ cu toții a se întrunì într'o disciplină permanentă, într'o speçie de dictatură, qua să dicu așà, fărŏ a abdicà nici o republică pînŏ la a castellului quellui mai micu (al quăruia scheletu este astădi satul) drepturile salle.

Numele ânsĕ de dictator nu se putea sufferì, și pe aquella que alleserŏ spre a'l revestì cu suveranitatea națională întrégă a atâtor popoli, îl numirŏ *Domnu*. Dupŏ cum numià și pe Mirele Ecclesiei *Domnul Christos*.[1]) Aquesta e un domnu que recunósce libertatea individuală a fiă-quăria, și'și a vĕrsat sângele pe cruce pentru dênsa.

Și ast-fel remasserŏ tot domni toți succesorii lui

1) Quŏci Măria Ta Dómne se dice, iar nu Măria Ta Domnule.

www.dacoromanica.ro

Radu Negru que se allesserŏ în șir de cinci secoli, și republicele confederate și întrunite la un locu se numirŏ *domniate*, pentru quŏ peste cinci seculi tot cu lancea în pumn stetterŏ Românii și avea necessitate de o speçiă de dictatură evangelisată.

Domnului revestit cu suveranitatea națională, i se dette titlu cà la toți suveranii Europei și Byzantiului de Μεγαλιότις de *majestate*, de *Mărie;* ânsĕ *Măria Ta*, iar nu smorfurĭ, *Măria Vóstră*.

Fiiilor Domnului li se detterŏ supranumele sau titlu, cà la ai tutulor suveranilor Europei de *infanți*, coconi [1]).

Se ḑisserŏ apoi quei impușĭ dela Stambul *bei*, și fiii lor *beizadele;*

Se ḑisserŏ apoi principi, adiçŏ *archonți* și *Înălțimi;*

Se ḑicu astă-ḑi, dupŏ gergul moldav *domnitori;* la aquestea nu stricà vechiele nóstre instituținni, nici părinții noștri, nici popolul român pînŏ astă-ḑi; quŏci el tot *domnu* ḑice, tot cu *Măria Ta* se adressă; pentru popol, *princip* è una cu principul Zamfir, și principiele sunt una cu smorfurile; pentru el quând aude *domnitor*, începe a crede quŏ va să ḑică *dormitor*.

XVI

Așà se formarŏ doĕ mari Domniate, compuse din republice mai mari și mai mice, din căpităname, dintr'un Banat, sau comitat, din ducatele Linoiului și Senescului, tóte confederate și conservându'și drepturile din antichitate dupŏ primele instituțiuni chrestine.

Corrupênduse âncŏ de mai 'nainte limba populară și amestecânduse cu vorbe slavone, ungare și germane, castellelor âncŏ de mai 'nainte începuse a se ḑicce, dupŏ Germani, *burguri* dela πύργος (turnu); pentru quŏ castellele din preună cu bisericele lor erà

[1]) *Cocon* παῖς, *infante* va sĕ ḑică. Așa în limba Ecclesiei se traduce: coconii din Babylon; așa la cununii se quere a se dà *coconi buni* și pentru quei mari și pentru țigani.

www.dacoromanica.ro

arriciate de turnuri; iar cetățenilor locuitori dintr'ênsele începusse a se dicce *burgari* sau mai stricat *purgari* și castillanilor burgărabi [1]) și apoi mai stricat *pûrgalabi.*

Cu quât se împuçinà din causa invasiunilor castellele mici de pe câmpiele Romăniei, cu atâta se ardicà altele mai mari și mai întărite la plaiuri pe munți și la Dunĕre spre appĕrarea frontierelor, numite pûrgălabii mari. Așà se formarŏ, dupŏ purgălabia de Dâmbovița la Giurgiu, la Brăilla, la Galați, la Killia, la Focșani etc. cu Pûrgălabii sau castillanii lor.

La 1376 se vede o purgălăbie a Dîmboviței și comisul Dragomir, alles de purgălab, bate și uccide pe Nicoală Voivodul Transylvaniei, în resbelul que perdù Ludovicu regele Ungariei în contra Românilor sau a lui Vladislav I Basarab. Autori contimporani latiniști ai Ungurilor numescu pe Pûrgălabul Dragomir; Castillanul de Dâmbovița *Dragomir* [2]).

Mai târdiu quând castellul devenind burg și burgurile abandonate începurŏ a perì din causa invasiunii Barbarilor moderni, cà Tătari și Turci, remasserŏ numai locurile de semĕnături, adicŏ *Satele* [3]) și pe dênsele nu se mai construirŏ de quât colibe și bordeie, mai facile spre a fi reduse în cenușà la intrarea inemicilor.

Satele sau țérrinele împlinind locul burgurilor, capii satelor remasserŏ tŏt cu nume de Pûrgălabi, sau catastillani, și locuitorii lor tot cu drepturile republicane și municipali de a'și allege singuri capii.

Nu se póte crede quŏ vre un despot sau vre-o signorie de mediul evu au putut dà nisce assemenea drepturi burgurilor reduse în sate; ci din contra des-

[1]) Imitațiŏ póte dupŏ *burgravi* sau burgrafi.

[2]) Dupŏ Thuruțius Şincai Tom. I, pag. 336.

[3]) *Satum sata* în latinesce va să dicà țérrine semĕnăturc,' holde- In cărțile vechi alle Bisericei în rugele unde astădi se dice «appe. ră păzesce, Dómne, *holdele* nóstre» acolo se dice : appĕră, Dómne, *satele* nóstre.

www.dacoromanica.ro

poții după timpi, cum și quei cu tendințe oligarchice au tot rupt, rupt și deșirat din întregul drepturilor, pînă que remasse aquest schelet que ne arată forma corpului soçial întrégă.

Nu scim daquă descoperirea originii și dreptului bûrgălabilor nu va avé disgrațiata sórtă a descoperirii vorbelor *clacă* și *Vecinătate* quare făcù pe quei din Moldova a schimbà *Vecinătatea* în *Boierescu*, și pe quei de aquì *claca* în *Kyrie*.

Quâți vor vedé quŏ vorba *purgalab* rechiamă republicele vechie, și quŏ pe săteni îi chiamă la votul universal, își vor punne tóte puterile a o françosi sau nemțoi sau muscalì, qua să pótă impunne pe Purgălab d'a dreptul, după cum au schimbat și numele subkirmuitorilor în prefecți, qua să ardice dreptul locuitorilor de a'i allege.

XVI

Dela Radu-Negru pînă la Mavrocordat, republicele fiind confederate în domniat din causa resbellelor necontenite, Românii se deprinseră dejà a'și sacrificà fiă-quare libertățile spre a 'și puté appĕrà și conserva existența națională.

Domnia electivă devenì de nevoie o dictatură, și se născù din causa invasiunilor quând a Tătarilor quând a Turcilor, quând a Ungurilor, quând a Polonilor.

Votul universal ânsĕ se exercità necontenit, și erà elementul vital al guvernĕmêntului ambelor domniate;

Cu tóte quŏ în paranthesse Moldavia, a quam festelit'o de multe ori, quând prin tendințe către catholicism și feudalism, quând prin veleități către absolutismu, quând prin allegeri de țigani și de vagabonți la Domnie, quând cu trădători cu Cantemir. N'avem ânsĕ a ne plânge de elementul pur. român din Moldavia; aqueste calamități au provenit din causa elementelor heterogene de Cumani, de Poloni, de Unguri,

www.dacoromanica.ro

de Phanarioți, de Armeni, de Judani de quari a fost și este plină Moldavia.

Domnul se allegea dupŏ votul universal, și erà domnu alles legalmente numai quând dupŏ systema federativă erà recunoscut de tóte județele que erà autonome cà tóte cantónele Elveției.

Banul Craiovei sau al Severinului se allegea assemenea de quei din partea locului quari singuri erà competinți.

Metropolitul și Episcopii se allegea assemenea de *sobóre*.

Județii Câmpu-lungului, Curții de Argeș, al Tîrgovistei și Roșilor de Vede se allegea de cetățenii respectivi.

Fonctionarii administrațiunii pînŏ la subkîrmuitor, și ai Justiției erà alleși.

Purgălabii și bĕtrânii satelor se alegu pînŏ astădi de sătenii respectivi.

Obstesca sau generala adunare erà compusă dupŏ votul universal, nu cum să represinte fiă-quare deputat atâtea mii de suflete, ci cum să represente tóte stările și interesele societății.

Am dis *stări* și *interese*; pentru quŏ caste și clasi n'au cunoscut instituțiunile evangelice alle României; vorbele *caste* și *clasi* sau trepte, sunt resultate sau alle plinei de smorfuri momitării, sau alle innorantei.

XVII

Dela Mavrocordat înquà, domnii numai furŏ alleși, ci impuși da dreptul sub nume de bei.

Daqua subt aquest regim de ianiciari [1]) nu se mai exercitò votul, de quât numai prin sate la allegerea burgălabilor și prin urmare toți fonctionari Statului furŏ impuși, dela Ban pînŏ la numiții *zapcii*, și ênsuși

[1]) Fiă-que phanariot numindu-se beiu, intrà ca membru în vreuna din ortallele ianicierilor și de aqueea i se da *cuca*.

www.dacoromanica.ro

Metropolitul și Episcopii și egumenii, cu aqueasta nu va se dică quŏ s'a desființat legea vechie, ci quŏ a fost numai suspendată.

Biserica apoi este aqui, e vie âncŏ și stà în picióre; Canónele ei sunt âncŏ în vigóre, este tot Biserică *synodică* și apostolică.

Și daqua spre exemplu Austria, dupŏ incorporația Transilvaniei cu imperiul seu, pentru cuvinte particulare alle salle, nu mai convocŏ dieta mai multe decimi de anni, Dieta Transilvaniei în fine quând venì timpul de a se convocà, tot dupŏ legea que existasse fu convocată.

Regimul phanarioților a fost un regim de usurpare; ânsĕ drepturile unei națiuni regenerate sunt nepresciptibili.

Și apoi quând merge quine-và pe o calle, și este nevoit a stà locului împedicat de împregiurări, daqua aquelle împedicări se ardică, nu își ia drumul de quât de unde stătusse. Ast-fel Românii împedicați în callea lor de 16 secoli, cu venirea lui Mavrocordat, astădi își iau drumul de acolo de unde s'au fost arrestat or în ainte, or în lături, ori înapoi.

Ori-quâte s'au commis de la Mavrocordat înquà, și ênsuși Convenția neconvenționată cu Autonomia Românilor, pentru ori que Român adevĕrat sunt cà *non-avenus*.

Proba mai pricepută de toți Românii este quŏ dupŏ avenimentul din nuou al pămêntenilor la thronul Patriei, sub Grigorie Ghica se numì un commitet în adins de boieri cunoscĕtori de datinele Patriei și de drepturile ei din antichitate spre redacția unui project de regulament de reforme, que avea a se dà în desbatterea unei adunării generale extraordinare de revisiŏ dupŏ vechiele datine.

Regulamentul se elaborŏ consultându-se documentele vechi și tradiția; și aquest regulament legiuesce dupŏ vechile datine și dupŏ luminele epochei doĕ adunări generali: una ordinară de toți annii și alta

www.dacoromanica.ro

extraordinară pentru allegere de Domnu, pentru legiuiri sau reforme radicali, pentru îmmulțirea impositelor și a armatei etc.

Allegătorii deputaților aquestor adunări erà țérra întrégă, adicŏ:

Proprietarii, Boierii, feciorii de Boier, Neguçĕtorii și meseriașii toți; și daqua și potcovarii, că țiganii își trimitea în adunare pe Starostea lor alles de dênșii mai este presupus quŏ Sătenii nu erà chiemați în aquel Regulament făcut de Români spre a'și allege și trimitte representanții lor?

Regulamentul ânsĕ, de și început și elaborat în domnirea lui Grigorie Ghica, s'a terminat ânsĕ în timpul occupațiunii și influinței baionettelor russe, și sub presidența, în aquel comitet cum și în prima generalĕ adunare, a consolului rus Minzanki.

Rușii dar nu puturŏ tolerà a se recunósce Sătenilor dreptul de a votà; quŏci la dênșii Sătenii erà sclavi, și ai noștri, cà votatorĭ ar' fi fost un scandal la o întêmplare de incorporațiŏ a Domniatelor cu Russia. — Sătenii români darŏ, furŏ dați afarŏ din Ecclesia lui Christu de orthodoxa Russie!

XVIII

Annul ânsĕ 1836 sau Adunarea generalĕ din annul aquella protestò în contra tutulor quellor împĕnate și impuse în Regulament de baionettele russe.

Annul 1848 protestò în contra Regulamentului întregu, și chiemò pe tot Românul competent la votul universal, quare fu proclamat în numele vechielor și neprescriptibilor instituțiuni.

Quei contrarii votului universal furŏ desemnați de Filii ai Pĕccatului.

Contrarie ânsĕ îi sunt amêndoĕ câmpurile que s'au vĕdut mai sus: și Tyrannia cu Oligarchia d'o parte, și Anarchia cu Ochlocrația de alta.

Se speriarŏ attunci fiii Pĕccatului din tóte părțile,

www.dacoromanica.ro

și quând după tóte sforțările vane veni timpul de un *sobor* după vechiele datine, făcură a'l numi *Divan ad hoc* (pentru tréba aea a lor, de porunceală) și mai făcură a se convocà cà nici o dată printr'un firman, și a se adunà în batjocura tutulor adunărilor spre a votà patru *punturi*, unul de quât altul mai păcătos, dictate de din afară cà urările lui Păcală. (vedi Votulu universal pag. 11 — 23.)

Nici un deputat din quei veniți spre a representà pe țĕrrani nu fu întrebat a spunne pĕsurile Sătenilor: toți votà din *porunca* demagogilor quelle patru punturi que nu le pricepea. Păcălură țĕrra și pe bieți Săteni, după cum 'și au pus în capu să'i mai păcăléscă acum o dată și bine tot printr'o adunare de porunceală și prin Resvotul universal.

Qua să fiă mai siguri de reușită fiii Pĕccatului allergară apoi la Paris, unde subt insinuațiunile unui Mephistofeles trimis în adins dela Nord, făcură a se împĕnà Convenția cu atâtea contradicțiuni.

Vechiele nóstre tractate cu Turcia sunt recunoscute în Convenție, Autonomia nóstră è recunoscută assemenea, și apoi autonomia tótă é violată prin impunerea ênsuși a quellei Convențiuni! Și dă unde prin Regulament, numai Sătenii erà excluși de la vot, Convenția exclusse și Intelligința și tótă Experiința, chiemând la vot numai pe proprietari, qua să pótă ast-fel introduce cà nici o dată în adunări și pe Veneticii.

Prin venetici astă-dì Russia ajunse qua garanția quellor l'alte Puteri să fiă numai o vorbă, și politica ei numai să dictede în tóte ministerele que se succedară dela 1859 înquà.

Și de unde dela străini, fu exclusă tótă inteligința și experiința dela vot, ministerele succesive cu cumetrii lor făcură cà nici clerul să nu mai fiă representat în Adunare.

Cum móre quâte un Metropolit și Episcop, în adins nu se mai allege altul, ci se numesce da dreptul quâte un *locotenent* din quari unora le place a li se dice

www.dacoromanica.ro

mai bine *locoțiitor*! — Aquestia n'au drept de a veni în Adunare, și Metropolitul remâind singur, Clerul ajunse a fi despuiat de tóte drepturile salle neprescriptibili.

Synódele au dat drepturi și datorii Clerului; synódele numai i le póte luà.

XIX

Apoi dupŏ o representațiŏ a națiunii atât de ruptă și sfîsiată cà cămașa lui Christu, veniră și quei cu dreptul *păgân* din Paris, și toți maimuțarii; și adunarea generalĕ o numiră *Cameră*, fără scirea nici a lui Dumnedeu nici a Conventiunii (qua să nu dicu a Dracului), o numiră, Cameră qua s'o pótă deschide și închide ori-quând voiescu quei quari țin chieile. [1])

Adunarea generalĕ presuppune ómeni que representă *generalitatea* adicŏ tóte stările; Camera presupune *părețI*. Se tem machinațiunile străine și tyraniscii din întru de *ómeni*, și le vine mai neted cu *părețII*.

Phanarioților nu le-a plesnit aqueasta prin cap, și ar fi dis *aferim* quellui que ar fi inventat'o; quŏci 'iar fi scutit de sforțurile que ',și au dat de a suspende pe atâția anni adunările.

La Phanarioți Adunarea erà adunare; și quând dupŏ capriciu o convocà quâte o dată stropiată, erà spre a deliberà, iar nu cu aquellași *pitak* să chieme și să dea ómenii afarŏ.

— De que ne-ai chiemat Măria Ta?

— V'am chiemat qua să vĕ dau cu siktir afarŏ!

Mai batjocură de quât aqueasta nu s'a mai audit în annalele Romaniei.

---

[1]) Aqui Heliade face allusiă la 1859, quând D. Ioan Ghica fiind Prim Ministru subt Cuza, a deschis și a închis în aqueași di Adunarea. O asemenea disolvare e ne mai pomenită în analele Parlamentare! Fără nici un conflictu cu Guvernul să se disolve o Adunare! Aqueasta este fapta unui despot ĕră nu a unui om liberal cum se pretindia D-l I. Ghica.

www.dacoromanica.ro

— Guvernu Constituțional este ḍicu unii; așà sunt guvernele Constituționali.

— Dar unde vĕ este, pentru Dumneḍeu! Constituția eșită din rerunchii Autonomiei naționali? — Ḍiceți maĭ bine guvernu Conventional, adicŏ de *tocmélă* sau de *poruncélă*; pentru quŏ, de nu'i veți dà înțellesul litteral qua să însemneḍe *de tocmélă*, attunci guvernu conventional sciți quŏ va să ḍică guvernu de terrorismu, que ni se prepară prin Resvot, și al quăruia semnal, se dette prin ucciderea lui Catargiu.

Ș'apoi, acolo unde sunt guverne constituționali, capul Statului este eșit dintr'o dynastiă que are suveranitatea de moștenire, iar nu è alles, și revestit cu suveranitatea Națiunii, Numai vĕ bateți dar jocu de mandatarii Națiunii, numindui părețI sau cameră, fărŏ a vĕ întemeià pe nici o lege de quât pe fărŏ de legea vóstră.

1863.

www.dacoromanica.ro

PARTEA II

OBJECȚIUNI ȘI CONCLUSIO

I

Aquestea sunt Instituțiunile din antichitate alle Românieĭ:

I. Dela Trajan pînŏ la Aurelian Dacia è provinție romană și se guvernà dupŏ legile și instituțiunile Imperiului roman.

II. Dela Aurelian pînŏ la al X-lea secol, Dacia este autonomă și chrestină: organisată dupŏ instituțiunile Ecclesiei primitive, se constitue și continuă a se guvernà în ecclesii sau democrații chrestine autonome fiă-quare, și confederate. Codicele lor civil este Pentateucul; nimicu pînŏ aqui nu suffer elle din alle paganismului.

III. Dela al X-lea secol pînŏ la al XIII-lea, ecclesiele sau democrațiele confederate începu a se întruni și a formà căpitanate sau județe, apoi bănate sau comitate, apoi ducate doĕ în centru și vre o șépte peste Carpați, apoi doĕ regate: unul peste Dunăre al Romano-Bulgarilor despoticu, și altul peste Carpați al Ungro-Valachilor feodal.

www.dacoromanica.ro

IV. Dela al XIII-lea secul sau dela Radu-Negru pînŏ la Dan, adicŏ pînŏ la 1382, Romania centrale constituită în Domniate se compune sau se împarte dupŏ modul Palestinei în doĕ-spre-ḑece democrații chrestine sau *județe* autonome. Aquestea confederate sub un Domnu, stau neatinse încŏ de eresii alle Absolutismului și Feudalității. — Domnii guvernă dupŏ instituțiunile pure alle Ecclesiei. Nația possede deplina suveranitate; și de aqueea póte nu se vede pînŏ la Mircea nici un chrisobul în numele sau din partea Domnului.

V. Dela 1382, dela Dan I, se întruduce cu Minoriții alluat catholicu, tendințe către absolutismu și feodalismu; capii țĕrrei se despart în *boeri* și *ciocoi*. Dănescii se sforță a introduce doctrine străine, p gânismul feodal și papal; Mircescii susțin datinele Patriei și libertățile Popolului, devenind victime ciocoilor que erà instrumentele propagandei. Crudimile Dănescilor sau Ciocoilor provocu appĕrarea patrioților que se ḑicu Mircesci, și vendicta lor sau appĕrarea lor se. incarnă sau se personifică în Vlad V.

VI. Dănescii prin cumetrii lor Corvinii renegați și prin Stephan al Moldaviei restérnă pe Vlad V și cu dênsul împreună și speranțele patrioților liberali, și facu a se îmmulți Cioeoismul și tendințele către feudalitate pînŏ la Michaiu Bătăiosul.

VII. Michaiu la 1598 legitimă pĕccatele feodali, și reducênd pe *Români* în *servi*, lassă țĕrra fărŏ defensori pe mână de mercenarii. Instituțiunile Ecclesiei, fărŏ a fi desființate, sunt împĕnate cu principe străine.— Michaiu heroul și idolul Ciocoilor, este pentru aqueasta abandonat de restul Boierilor. *Pravila* lu Matheiu Bassarab află majoritate în ciocoi, și introduce din dreptul păgân sau roman quâte legitimă drepturi feodali. — Epocha aqueasta prepară epocha Phanarioților; pentru quŏ toți Ciocoii querea Domni străini.

VIII. Dela Mavrocordat pînŏ la Grigoriu Ghica 1822 dictatură de bei străini în quari Ciocoii au câmp des-

www.dacoromanica.ro

chis de intrige și de impilare. Pravila lui Caragea uită cu totul dreptul mosaicu și chrestin, și introducênd dreptul roman, feodalismul face din *clacă* o datorie.

IX. Dela Grigoriu Ghica pînŏ astădi principiul Libertății sau al Ecclesiei primitive ia putere prin regenerația și cultura limbei, și necontenit este în luptă cu al Absolitismului sau catholicismului. Incarnația Boierismului sau a heroismului primitiv batte cu vigóre Ciocoismul nuou.

II

In atâtea prefaceri, împregiurări și calamități de 17 secoli tot que remâne constant și ca inherant cu natura Românului, tot que traversă și predomină că un fir roșu și neîntrerupt este forma instituțiunilor nóstre, forma unei Ecclesie sau democrații compuse din mai multe democrații que sunt județele și satele și cœnobiele.

Numele de *burgălab* demonstră que a fost și que se cuvine a fi Satul; numele de Județu demonstră que a fost și que se cuvine a fi ținutul sau districtul. Județul a fostu un jude suprem que representă autonomia ținutului.

Numele de Domnu Κύριος demonstră que a fost și que se cuvine a fi capul Statului, alles și recunoscut de tóte județele.

Kyriarchia Metropolitului și Episcopilor demonstră confederația. Ecclesiei din ecclesii mai mice tóte autocephale și dómne. — Pentru quŏ Kyriarchu va să dică archi-domnu, sau Domnul domnilor suffletesci.

Thronul, unde residă suveranitatea Națiunii, a Ecclesii sau a soçietății întrege este âncŏ al Națiunii; nu s'a înstrăinat âncŏ, n'a devenit proprietatea nici unei dynastie sau familie.

Țérra se dice âncŏ tot *Țérra Românéscă* adicŏ a Românilor; n'a devenit âncŏ appanagiul sau moșie de moștenire a nici unei famillie, qua s'o pótă apoi

www.dacoromanica.ro

închină Czarului sau Kaiserului vre un Khan-Tătar cum fù închinată Crimeea, Ungaria și Polonia.

Domnul este âncŏ electiv; suveranitatea nu è avere a lui, ci a Națiunii que îl revestă cu dênsa.

Capii Bisericei, revestiți cu kyriachia clerului, n'au făcut âncŏ pact cu nici un Cesar, în bisericele nóstre nu s'a *pomenit* nici un Sultan, nici un Czar, nici un Kaiser. De se *pomenesce* Domnul, se pomenesce Nația, fiind alles de dênsa.

Canónele Ecclesiei sunt âncŏ în vigóre. Prelații nostri se dicu âncŏ tot kyriarchi; Mitropolitul este âncŏ tot president din drept al corpului legislativ, și de li s'au usurpat drepturile în dillele nóstre, protestăm în numele canónelor. Din usurparea drepturilor kyriarchilor s'a încurcat și s'a compromis questia monastirilor, skrîntinduse din tĕrrêmul ei religios pe terrêm diplomaticu.

Monastirile și satele âncŏ n'au perdut dreptul de a'și allege capii respectivi.

Póte, să fiă hidos aquest schelet cà tóte scheletele; este ânsŏ schelet de Christianism adevĕrat și primitiv, iar nu de papismu.

Daqua veni peste noi o Convenție, aqueasta nu è constituție difinitivă și națională, ci o învoire provisoriă, un punt de plecare pe callea Autonomiei recunoscută de ênsuși aqueastă Convenție.

De n'ar fi Convenția un punt de plecare pe callea Autonomiei de a ne da noi ênșine Constituția, attunci Convenția ar fi în contradicție cu sine, și qua să o respectăm, a cătat a se respectà mai întêiu singură; daqua ne recunósce Autonomia, n'ar fi putut să ne viole ênsuși aqueastă Autonomie, impuindu-se pe sine cà o lege definitivă și perpetuă.

Putem darŏ, plecând dela Convenție să o prefacem, în virtutea Autonomiei, articol cu articol dupŏ datinele Națiunii și dupŏ adeveratele necessități que le presentă împregiurările și secului.

Quât pentru Domnu, fiă unul, fiă doi în ambele

www.dacoromanica.ro

Domniate, în persóna lui se adună drepturile întrege ab antiquo alle ambelor domniate, iar nu sfîșierea lor, sacrificarea lor, batjocura lor.

Și fiind quŏ în secului XIX numai sunt împregiurările din mediul ĕvu de a stà călare cu lancea și sabia în pumnu, Domnul nu'și mai póte arrogà nimicu de dictatorial. Nația revine în starea sa normale compusă din ecclesii sau democrații chrestine confederate, dupŏ cum este Elveția și Statele-Unite din America.

Unirea este starea nóstră normalĕ, iar nu Unitatea. (Vedi articolul Unire și Unitate.)

Meritul Românilor este quŏ au devanțat pe Elveți și pe Englesii din America cu atâția seculi, constituindu-se âncŏ din al doilea secul în Ecclesii sau democrații federative, dupŏ spiritul adevĕratului Christianismu.

Europa, în instituțiunile que se atting de Libertate, Egalitate și Fraternitate, în quelle que se atting de înfrățirea și solidaritate Popólilor, n'a ajuns âncŏ pe primii nostri străbuni.

Ar fi dar conservatori anticelor nóstre instituțiuni și curățitori ai lor de tot que s'a introdus de heterogen și parasit; a fi împlinitori Legii dupŏ progresele adevĕrate alle secului, iar nu destructori; aqueasta va să dică *adevĕrat progres*, și cu aqueastà professiŏ de credință tótă Europa ne póte sufferi și ne întinde mâna spre a ne conservà, dupŏ cum suffere și conservă și pe Elveția.

Englitera que este una din Puterile garante și quare póte mult, nimicu nu respectă pînŏ la veneratiŏ cà pe popolii și guvernele que își conservă și își ameliorà vechiele instituțiuni fiă monarchice, fiă democratice. — Innovațiunile n'adducu de quât difficultăți și neînvoiri între vecinii de din afarŏ, și obstacole și peiri în întru.

www.dacoromanica.ro

III

Toți se mișcă în numele Patriotismului, quei mai mulți de bună credință, și unii cu precugetare de a amăgi Popolul sub masca aquestui simțiment.

Patriotismul ânsĕ este un amor că și amorul filial; și precum fiiu e dator a'și amà și respectà mama și ênșiși cu defectele ei, assemenea și un adevĕrat patriot este dator a'și amà și respectà Patria și ênsuși cu defectele ei.

Patria ânsĕ este un object moral, și cu Patrie înțellegem instituțiunile Țĕrrei, drepturile ei publice, datinele ei, Religia ei, limba ei, bărbații ei eminenți și devotați, historia ei. N'are omul patrie daqua n'are drepturi în țérra unde s'a născut, daqua aquea țérră n'are instituțiuni sau daqua el n'are suveniri pietóse în aquea țérră, affecțiuni și admirațiuni pentru trecutul ei, pentru bărbații ei.

Unde dar este patriotismul aquellora que limba patriei n'au vrut s'o studie, que historia Patriei nu vor s'o cunóscă, quăror datinele ei îi sunt urrîte, quari instituțiunile ei au pregetat à le studià și se ducu spre a se îndoctrinà în drepturi păgâne, și quari tot d'auna, spre a se distinge adicŏ, s'au făcut momițele și instrumentele quând alle Phanarioților, quând alle Muscalilor, quând alle Nemților; quari se lépĕdă de religia părinților lor și se unescu cu papismul, și quari acum nimicu nu le miróse bine de nu va fi françosescu?

'Mi au fost și îmi sunt scumpe și sacre alle Patriei, și de aqueea am studiat fără ajutorul nimului limba ei, historia ei; de aqueea Religia ei, 'mi-a fost sacră și sântă, de aqueea instituțiunile ei au făcut deliciurile vieței melle. Eu nimicu cum am mai dis n'am inventat, nimicu n'am imitat dela străini, nici o înnovațiĕ n'am voit să introducu; tóte quâte am spus le am aflat, pentru quŏ au existat de sine. Meritul meu, — de va fi un merit — este iar cum am mai dis, quŏ

www.dacoromanica.ro

am deschis ochii, m'am uitat, am vĕdut, m'am încântat, și am căḑut în genuchi.

Mi așu fi adorat instituțiunile Patriei și ênsuși de ar fi avut defecte, și cu atâta mai vîrtos sunt adoratorul lor, quând mĕ conving quŏ tóte au fost divine într'ênsele, pentru quŏ au fost instituțiunile Ecslesiei primitive.

De am sacrificat pînŏ la 1848 și timp și repaos, de am sacrificat la 1848 și de attunci pînŏ astădi și avere adunată cu sudori, și libertate în unspre-ḑece anni, și viitorul copiilor, de sunt dela 1859 pus la index și în atâtea focuri convergînți, este numai și numai pentru quŏ 'mi au fost scumpe aqueste instituțiuni și m'am determinat a mai sacrificà pînŏ voiu trăi tot, numai qua să pot facce a le vedé Europa întrégă și mai vîrtos compatrioții mei așà de pure și de divine dupŏ cum le am vĕḑut eu, și a se convinge quŏ numai callea lor ne póte mêntui.

N'am imitat nimicu la 1848, ci am făcut să domine numai spiritul vechilor nóstre instituțiunĭ în quelle 22 de articole alle Constituțiunii adevĕrăt naționali.

Adorația aquestor instituțiuni m'a făcut a fi nu moderat sau încropit, nu cum se ḑice de *just milieu*, ci tot d'auna cu quea mai mare ardóre și curagiu a mĕ punne între atâtea focuri convergenți:

Intre al Tyranniei și al Anarchiei;

Intre al Bigoteriei și al Atheiei;

Intre al Pedantismului și al Innorantei.

Și astădi mĕ asvêrl cu aqueeași ardóre între alte patru focuri convergenți.

Intre al Tyraniei și Oligarchiei de o parte și între al Anarchiei și Ochlocrației de alta.

Sórta mea va fi sórta que va avé și Votul universal din preună cu vechiele nóstre Institutiuni, or uccis de quâte patru focuri, or triumphător cu Nația întrégă, cu Instituțiunile ei și cu adevĕratul Vot Universal.

www.dacoromanica.ro

IV

— Que atâta fanatismu, îmi disse într'o di un cunoscut, pentru aqueste instituțiuni învechite și uitate? Cu que ne-am folosit dela dênsele? Nu vedi quŏ Europa que nu s'a organisat dupŏ instituțiunile sau utopiele Ecclesiei primitive unde a ajuns? — Mai lassă-le; cată să mergem și noi înainte cu secului.

— Pînŏ să'ți respund, îi disseiu despre folósele que ne-au addus Instituținnile părinților noștri, te întrebu mai întêiu să'mi spui Domnia ta:

Cu que s'au folosit imperiul roman dela Appus, și imperiul Byzantin quŏ nu s'au organisat amêndoĕ dupŏ instituțiunile sau spiritul Ecclesiei primitive, dupŏ que se chrestinarŏ, ci remâind în legile păgânĕtății, au pervertit Ecclesia?

Căduró unul în mâinile Barbarilor și altul în mâinile Turcilor; pentru quŏ în locu de a uni individ cu individ, și cetate cu cetate, și popol cu popol, și națiŏ cu națiŏ dupŏ spiritul federativ al Ecclesiei, în locu de a se curăți și reformă dupŏ castitatea și moravurile pure alle primilor Chrestini, se întinarŏ și mai mult în spurcăriele și vanitățile și neomeniile păgânismului pervertind pe Chrestini.

Cu que s'a folosit regatul Romano-bulgar quŏ imitŏ Byzanțiul și nu se constituì dupŏ spiritul și sperantele Ecclesiei primitive?

Cu que s'a folosit regatul Ungro-valachilor, quŏ imitŏ Statele Appusului catholice și feodale și se făcù organ Papilor spre a exterminà Orthodoxia Românilor noștri? (Vedi resbellele Ungarici în contra Romanilor dela Radu Negru pînŏ la Vlad V).

Cu que s'a folosit regatul Poloniei în catholicismul și feodalismul sĕu, și cu resbellele que dette Romanilor tot însufflat de antichristianismul papal?

Cu que s'a folosit Germania întrégă pînŏ stette suppusă orbesce Papismului? — Protestația singură o

www.dacoromanica.ro

pusse pe callea libertăților și a progresului, și quând protestară bărbații ei quei mari, quari după rugu, quari victorioși, protestară în numele Legii nóstre, a Ecclesiei primitive.

Cu que s'a folosit Engliterra pînă se guvernă după doctrinele absolutismului catholicu?

Cu que s'a folosit França. în instituțiunile ei catholice și feodale? Progresul și folósele Franței începu dela Revoluția quea mare, quare nu fù de quât o protestațiŏ furiósă în contra catholicismului, în contra drepturilor de nascere antichristiane, și tóte le distruse în numele Libertății, Egalității și Fraternității Ecclesiei primitive, tóte le distrusse qua să ajungă la legile nóstre unde n'a ajuns âncŏ.

N'a ajuns âncŏ França la instituțiunile părinților noștri, pentru quŏ o dată cu Revoluția quea mare începù și reacția: Proclamând Republica, imitò republica păgână, cu datinele și nomenclatura ei, stabilì în terróre republica unitară, în locu de republica federativă înapoind cu 17 secoli înapoi: callea republicei păgâne cătă s'o ducă la imperiu.

Cu que s'a folosit Italia pînă que stette suppusă orbesce Papismului?

Despre Spania și Portugalia nu'ți mai vorbescu: le sciți quât de catholice sunt și de aqueea stau locului staționare.

De a înaintat Europa, a împins'o Timpul, iar nu instituțiunile ei vechie și antichristiane que mi le lauḑi. Și quând a împins'o Timpul, și 'și-a deschis ochii, Valdesii, Albigenii, Abelardii, Iónni Huși, Lutherii etc. au făcut'o să véḑă frumosul și divinul instituțiunilor Ecclesiei primitive que dumneata le numesci utopii; și acolo spre aquelle instituțiuni a plecat Europa dela Luther înquà, și nu se va arrestà de quât după que va ajunge acolo. Acolo va mai resufflà din callea sa penibile, spre a'și luà drumul înainte pe o calle mai puțin spinósă.

De a înaintat iar Europa, este quŏ acolo, după

www.dacoromanica.ro

împregiurări, aglomerațiunile de popoli homogeni s'au făcut mai mari; și materialmente vorbind, timpu mult și braçe multe operă cu mult mai mult de quât timp puçin și braçe puçine.

Impregiurările nóstre au fost cu totul altele: ne-am depărtat de popolii de famillie sau stirpe romană; am remas isolați și puçini, încongiurați de vecini tari. Nu se vede în historia nóstră de patru seculi înquà să fi avut 30 de anni de repaos; și timp puçin și braçe puçine nu pot firesce producce quât timpul mult și braçele multe.

Remâind dar puçini și încongiurați de vecini tari, quari putea în adevĕr să ne strivéscă sau să ne înghiță, acum îmi vine rêndul a'ți respunde în que ne au folosit instituțiunile părinților notșri sau alle Ecclesiei primitive.

Ne-au folosit quŏ legându-ne dela început, iar o mai repet, om cu om, și communitate cu communitate, și județu cu județ, sau Ecclesie cu Ecclesie în confederațiŏ sau unire strînsă, ne-au conservat dela Aurelian pînŏ la Radu Negru de n'am devenit pradă Barbarilor, mult mai numeroși de quât noi, ci am chrestinat pe Barbari. (Pe Gothi, pe Bulgari, pe Unguri. Vedi historia Romanilor).

Ne-au folosit quŏ dela formarea Domniatelor n'am căḑut în mâinile Turcilor că Byzanț ul; quŏ n'am devenit pașalikuri că regatul Romano-bulgar, că Epirul, Serbia și Bosnia;

Ne-au folosit quŏ contra resbellelor que ne dà Turcii pe de o parte și Papismul de alta prin Unguri și Poloni, cum am resistat în contra unora, am scăpat și de veleitățile altora;

Ne-au folosit quŏ ne-au ferit de *sânte Barthelemy* că în França, de inquisițiuni că în Spania și Italia;

Causa quŏ existăm pînŏ astăḑi nu este quŏ am fost tari și numeroși și quŏ vecinii noștri au fost puçini și debili, ci pentru quŏ instituțiunile ne-au întărit cu *unirea* și ne-au ferit de *unitate*.

www.dacoromanica.ro

Ast-fel quând malatii tari și dese attacând un individ, el tot resistă și se conservă, să miră quine-va de constituția corpului lui; și tot astfel, după atâtea invasiuni și attacuri de Barbari, după atâtea calamități publice de 17 seculi, după atâtea intrige tortuóse de din afară, quând vede quine-va quŏ România centrale tot a putut resistà și a se conservà încŏ, cată a se mirà de constituția corpului ei soçial; Instituțiunile părinților noștri, Domnule, ne-au mântuit, și ne-au conservat pînŏ le am conservat și noi pure;

Spiritul de solidaritate între individe și de confederațiŏ între cetăți și județe 'l-a paralisat, 'l-a desființat Michaiu Bătăiosul, emule fatal al Dănescilor și Corvinilor.

Domnia apoi electivă ne-a mântuit de a ne încorporà cà State mice nici cu Turcia, nici cu Ungaria și apoi cu Austria, nici cu Polonia și apoi cu Russia.

De am fi avut Domnie ereditară în contra spiritului Ecclesiei, de mult s'ar fi dus de țĕrrele nóstre, quŏci cu aquellași Domnu pe viață, și cu aqueeași famillie domnitóre s'ar fi încuibat, cà în tóte Statele mice și s'ar fi înrădĕcinat aqueeași politică de din afarŏ.

O Domnie hereditară s'ar fi încuscrit și s'ar fi aglomerat cà Statele mici din pregiurul Austriei. Nehereditatea la thron, și Religia pură chrestină a Resĕritului, ne-a ferit a nu ne încorporà nici cu Turcia nici cu Statele Appusului.

Quând Turcia se credea dela Mircea înquà quŏ are în țĕrrele nóstre de Domnu un om devotat politicei salle și se simțià dejà în predioa de a face din Domniate pasalîkuri, spiritul instituțiunilor nóstre que trecusse în învĕțurile și datinele Românilor, făcea să se allégă alt Domnu quare schimbând politica predecessorului sĕu, mântuià țĕrra de veleitățile Turciei.

Quând apoi aquest successor, continuà indelung o politică ungurească, sau polonesă, schimbânduse domnul se *primenea* politica; nici o politică n'ajungea să prindă redăcină și să se împuță bunióră.

www.dacoromanica.ro

Românul, cà tot omul este curat cuând se *primenesce* și primenindu-ne de Domni și de famillie domnitóre, ne-ammu conservat curați.

Dela un timp înquà ține quam de mult în țĕrrile nóstre o politică exclusiv rusească. Dela 1848 înquà și mai vîrtos dela 1859, se vede în tóte guvernele successive quŏ que voiesce Russia aqueea se facce în țĕrrile nóstre, și numele *Neutralitatea* a ajuns nu o litteră mórtă, ci o mască.

Cată să ne *primenim* daqua vrei să 'naintăm cu seculul, Domnule, terminaiu cu aquel convorbitor, cată să ne primenim, quŏci alt-fel, ne împuțim de tot și înapoiem în timpii Crimeei independente pentru quât-va qua s'o închine apoi Tatar-Khan Russiei.

Și nu putem veni în starea normale dupŏ datinele și deprinderile Românilor de 17 secoli; nu vommu putea 'naintà cu seculul de quât daqua vommu legiui din nuou și definitiv allegerea Domnului din cinci în cinci anni. (Vedi justificația Constitutiunii dela 1848, typărită la Paris, și articolul Unirea și Unitatea.)

V

La aqueastă idee de a se schimbà Domnul din cinci în cinci anni, interlocutorul meu sări în sus, și strigò: que vrei Domnule? Republică? și schimbare de Domni la fiă-quare cinci anni? Să ne ferească Dumnedeu!

Pregetaiu de a'l converti; pentru quŏ missia mea, cà și a primilor chrestini, nu este de a converti ómenii la Republică. Eu facu historie; arăt instituțiunile nóstre dela Aurelian pînŏ astădi. Eu nu introducu doctrine nuoĕ într'un guvern monarchicu și ereditar. Acolo fiă cà la ei, și la noi fiă cà la noi.

Dela Radu-Negru pînŏ astădi n'am avut ereditate nici Domniă, nici rangurile hierarchiei. De n'a fost bine în aquești șése seculi, causa n'a fost instituțiunile țĕrrei aquellea ne-au conservat cum am dis, causa

www.dacoromanica.ro

a fost evenementele, vecinătățile și durata Domnilor mai mult de cinci anni la Domniă, evenimente que au fost ca nisce malații.

In secului dela Aurelian pînŏ la Radu-Negru, în timpii quând nu există dictatura domnială, harmonia christiană ne-a ferit de tóte rellele. Se póte vedé și din micul manuscript que ni s'a conservat dela Kilnĕu, Cancelierul lui Dragos [1]) quât de bine și de tari s'au ținut Românii în interval de ḑece secoli apróp̌e. In aquest interval tóte dregătoriele se allegea prin vot universal la fiă-quare cinci anni.

Scopul meu de astă dată nu este de a îndoctrină ómenii, ci de a narrà și a arrătà cu degetul fapte.

Apoi daqua astădi corpul social se sbucină și muge, daqua Nația geme de durerile și plagele salle que 'i-au venit mai mult de din afarŏ, la aspectul aquestui mare amalat în agonie cutedu a ḑicce atâtor medici ciarlatani politici que sau adunat împregiurul lui și vor, cà și medicii lui Molière, mai bine să mórà amalatul ținênd regula systemei lor, de quât să se scóle călcând regula.

— Domnilor, le ḑicu și eu, pînŏ să'i applicați remediul, luați în considerațiŏ și viața și datinele și deprinderile lui de 17 secoli ; nu'l scóteți răpede din elementul lui vital; dați'i medicamente dupŏ constituția și natura lui.

Interlocutorul meu erà, cum se vede quei que la Divanul ad-hoc au querut principe străin, sau din quei que se mulțumescu astădi cu un principe... nu Zamfiri ci ereditar și adicŏ pămêntean.

Se mulțumescu Dumnealor așà ; de que ânsĕ Puterile garante nu le-au dat nici una nici alta ? Se póte crede óre quŏ principele străin erà să fie vre-o fericire mare pentru Români, și Puterile garante de mare invidie sau rĕutate nu le-a iertat să se bucure de a-

[1]) A quărui publicare, pe lângă alte multe suntem datori D-lui G. Asaki.

www.dacoromanica.ro

queastă fericire ? sau quŏ principele străin, prevĕdêndu-se quŏ ar fi o mare calamitate, Puterile, din marea lor misericordie, 'i-au ferit de rĕul în quare Românii cu ochii închiși allergau a se derîpà ?

Nici una nici alta ; ci dupŏ cum am audit'o dela un mare om de Stat și mult voitor de bine Românilor, causa a fost și este quŏ Europa întrégă, dupŏ cum n'ar ajuta nici sufferì astădi qua Belgia sau alt Stat monarchicu să deviiă Republică, tot assemenea n'ar ajuta nici sufferì qua Elveția să se transforme în regat sau în ochlocrație.

Și una și alta ar' fi o innovațiŏ, și guvernelor conservative nu le placu innovațiunile. Demagogi și intriganții dela Divanul ad-hoc au querut innovațiuni, iar nu ammeliorațiuni în speçia lor de guvernămônt ; nici assicurarea drepturilor ab antico nu se coprindea în aquelle pĕccătóse de patru punturi.

In locu de a quere santificarea sau respectarea tractatelor nóstre în quare se coprinde :

I. Integritatea territoriului, que n'a avut drept Turcia a'l înstreinà, cà Bucovina și Bassarabia.

II. Dreptul de a încheià tractate, și de a declarà resbel;

III. Dreptul de a batte monettă;

IV. Dreptul de a'și allege Domnii din pămênteni ;

V. Dreptul autonomiei de a'și da Românii singuri legi ; (iar nu datoria de a accepe Convențiuni impuse).

Demagogii și intriganții din contra făcurŏ massele a abdicà la quelle de sus patru mari drepturi, a se legitimà prin pact european usurparea Bassarabiei și a Bucovinei, și a quere numai autonomia, cu o innovațiŏ de principe străin ! — Nu placu cabinetelor Europei innovațiunile, quŏcĭ interesele Puterilor, nefiind tot aquellea, prin innovațiuni se ardică neînvoiri și difficultăți.

Voiți îndreptări, Românilor ? Nu vĕ schimbați numele nici modul guvernului, ci schimbați-vĕ, ameliorați-vĕ voi ênși-vĕ, deschideți-vĕ ochii quând vĕ allegeți Domni.

www.dacoromanica.ro

In Elveția și Statele-Unite se schimbă Domnii sau presidenții la fiă-quare cinci anni, și ênsuși pentru aqueasta este harmonie și bine. Durata Domnilor pe mai mulți anni, adduce lumea în disperațiŏ, pe ambițioși la intrige mari, și pe nemulțumiți la complote. (Vedi Explicația constituțiunii de la 1848).

VI

Am dis quŏ missia mea cà și a primilor chreștini nu este de a îndoctrinà pe nimini nici de a'l converti spre Republică.

Republica și democrația îmi rechiamă pe alle Spartei, Athenei, Romei, Veneției etc. N'am nici o tendință către păgânism, și de aqueea nu'mi place nici despotismul unuia nici al mai multora.

Am trăit ânsĕ și trăim în ecclesii confederate în doĕ Domniate: Domnia are thron, a avut coróná și sceptru. Republica n'are aqueste semne, și Domnia cu thronul și coróna au fost și sunt alle Națiunii, iar nu alle unei famillie. Sunt gelos de suveranitatea Națiunii. Aqueasta è legea și relegea părinților noștri și a mea. Cui îi place a se lepĕdà de legea părinților sĕi, nu'i voiu dicce eu renegat, ci posteritatea va decide.

Cà historicu am arătat quŏ numai instituțiunile Ecclesiei primitive ne-au conservat prin atâția secoli și prin atâtea nevoi de am existat pînŏ astădi cà popoli autonomi, și quŏ tot d'auna innovațiunile și momițăriile dela străini ne-au făcut a perde multe.

Cată ânsĕ a dicce que-va și despre împregiurările que au contribuit în timpii quei mai grei de decadință qua să nu perdem de tot aquelle instituțiuni și quel puçin să le cunóscem dupŏ restul sau scheletul que ne-a mai rĕmas.

Pînŏ la Michaiu bătâiosul aquelle instituțiuni ne-au conservat, pentru quŏ partea quea mai mare dintre Români au sciut a le conservà și appĕrà în contra

www.dacoromanica.ro

Ciocoismului catholico-feodal introdus de Dănesci și de Corvini.

Michaiu le dette o lovitură fatalĕ quare făcênd a perde Patria pe appĕrătorii ei naturali, prefăcuți în servi, Domnii que mai urmarŏ remasserŏ a se appĕră pe sine prin mercenarii străini, prin *Lefecii.*

Puçini de aqui înainte remasserŏ a se mai batte pentru lege și moșie. Legea erà sfîșiată de sabia lui Michaiu, și sătenilor descendenți ai colonilor militari cu burgălabii sau castilanii lor li se legiuisse servitutea drept moșie.

De aqui pînŏ la Constantin Brâncovénul Turcia putù facce ori-que voià cu țerrele nóstre pînŏ ne impusse beii phanarioți din ortalele Ianiciarilor.

Nu se cuvine ânsĕ a uità quŏ Islamismul este o inspirațiŏ sau operă a unui călugĕr chreștin din secta Nestorienilor, quăruià Mahomet îi fu discepol, și quŏ Islamismul cà o continuațiŏ a Christianismului primitiv, altoit qua să dicu așà în popolii arabi, veni cà o protestațiŏ cu mâna armată în contra dreptului păgân și a dreptului feodal, și póte și în contra Ecclesiei officiali que devenisse complice, Cesarului și Baronilor. — Papa și Baronii cunoscurŏ aqueasta mai biñe, și de aqueea ardicarŏ cruciate.

Islamismul nu cunoscea servagiul sau iobagia, nici drepturile de nascere.

In timpii lui Mateiu Bassarab se commise și un codice în quare se intrudusse pe lûngŏ dreptul impus de Michaiu, și parte din aluatul dreptului roman sau păgân, de și multe remasserŏ din Pentateucu.

Partea liberalĕ — (și partea liberalĕ pe attunci erà Boerii conservatori reduși în puçin numĕr, și clerul întregu) partea liberalĕ dicu, se folosì din avenimentul beilor sau al Beilicului (pentru quŏ Provedința a făcut în marea sa bunĕtate să éssă Binele și din ênsuși excesul Rĕului).

Partea liberalĕ își alliŏ spiritul quel bun al Islamismului în quât pentru queea que se attingea de

www.dacoromanica.ro

abolirea iobăgiei și a drepturilor de nascere: îșĭ disserŏ: daqua Turcul și Phanariotul s'au pus a ne desființà oștirea de mercenarii, încai să ne folosim cu emancipareа Românului quŏci cà liber, devine ellu iar oștean o dată.

Și Metropolitul, Episcopii, Clerul întregu cu boierii que mai remăsesserŏ, triumfarŏ în contra ciocoilor susținuți pînŏ aqui de influințe și de smorfuri unguresci și polonese. Prin Adunarea generalĕ de eternă memorie, se dette din nuou libertatea țĕrranilor.

Cuvintele que se pun înainte în chrisobulul liberator, sunt quò «Ecclesia nu iartă qua Chreștinii bap«tisați, uniși și frați în Christos să fiă sclavi.» Adunarea generalĕ de attunci fulgeră cu anatheme pe quine va mai cuteḍà să assérvă din nuou pe Românul sătean. (Veḍi aquel chrisobul).

Tot influința Ecclesiei făcù în ḍillele nóstre a se aboli servitutea în Russia.

La Appus tóte progressele s'au făcut în contra Legii, revoltându-se popolii în contra Papismului. In Ecclesia Resĕritului tóte progressele și liberăriile s'au operat în numele Legii.

Jos cu legea! la Appus. Sus cu legea! la noi, daqua voim progres și libertate.

VII

Prepoderința Turcilor prin Phanarioți que ne au despuiat de multe drepturi, contribuì pe de altă parte fórte spre a ne facce a mântuì multe din instituțiunile Ecclesiei, între quari libertatea individuale este quea mai principalĕ, è puntul de plecare către progres și mântuire.

Ne mai ferì âncŏ de lepra que se mai putea întinde dela Unguri și Poloni spre a se introducce drepturi de nascere, titluri ereditare de comtie, baronie și nemeșie, precum se creaserŏ boerii de neamuri în contrà spiritului Ecclesiei.

www.dacoromanica.ro

Momiţarii que vor să trécă de modă, îşi întórserŏ ochii dela Poloni şi Unguri şi începurŏ a imità mai mult alle Turcilor. Prin aqueastă momiţărie vechii liberali şi conservatori datinelor străbune se întăririŏ prin alliaţi nuoi spre a mai conservà viaţa patriarchale.

Desbinarea şi intrigele que le întindea Ciocoii dela Michaiu pînŏ la Mavrocordat ammuţirŏ înaintea jugului quellor străini; şi quâţi mai remăssesserŏ boieri se unià întru a facce opposiţiŏ tyrannilor.

Quând apoi aqueastă imitaţiŏ exclussivă, dela Turci şi în quelle bune şi în quelle relle, ne amenință cu a deveni raielle sub paşalîkuri, attunci rivalitatea Russiei şi a Austriei que pussesserŏ ochii pe ţĕrrele nóstre, ne scăpò de aquest pericol, cu scop de a ne preparà altul în quare căḑù Bucovina şi Bassarabia, şi în quare tot speră âncŏ şi Russia şi Austria să ne împingă şi pe noi.

VIII

Şi quând în fine eram apprópe de a ne încorporà cu Russia, în preḑioa ajutorului que aqueasta se preparà a dà Austriei la 1848, şi quând Austria nu putea de quât să tacă la ori que ar fi făcut Russia din noi.

Attunci de aquel mare pericol nu ne mântui de quât iar spiritul Ecclesiei primitive; quŏci din rerunchii ei eşià vocea:

«Dumneḑeu è domnu şi s'a arătat noĕ, bine este cuvêntat quel que vine în numele Domnului!»

Din sînul Ecclesiei eşià vocea:

«Respect la persóne, respect la Proprietate» pentru quŏ persónele, individele, erà sacre pentru dênsa.

Din inima ei eşià vocea:

«Pace voĕ, libertate voĕ!»

«Folóse generali fărŏ paguba nimului» pentru quŏ ea era Mater commună la toţi.

www.dacoromanica.ro

Singură aquestă Mater commună urasce Tyrannia și are frică de Anarchie.

Din Thesaurul inimei ei eșià ruge cà a preotului Șapcă quare sanctifiicò stindardul Regeneraţiunii la Islas, (veḍi aquea rugă în memoriului Regeneraţiunii typărite la Paris pagina 63).

Și tóte quelle 22 de articole alle Constituţiunii, tóte furŏ proclamate în numele vechielor nóstre Instituţiuni.

Aquest spirit al Ecclesiei se pusse peste ţérra întrégă, cà spiritul lui Dumneḍeu odinióră peste propheţi, și ţérra îi cunoscù vocea, quŏci erà deprinsă de secoli cu dênsa; și Ţérra se sculò în picióre cà un singur om, și Clerul întreg luò partea quea mai activă.

Metropolitul quând susemnò Constituţia și jurò credinţă ei, jurĕmêntul lui fu:

«Jur! pentru quŏ Constituţia este dupŏ spiritul Evangelielor.»

Ettŏ causa aquellei minuni de trei luni de enthusiasmu, de fraţie și de ordine: Erà Mater Ecclesia que vorbià fiilor ei, și Fiii ei îi cunoscea și îi pricepea vocea.

De que nu se mai operă și acum assemenea minuni? Pentru quŏ popolii sunt conḍuși cu doctrine stráine necunoscute lor, pentru quŏ popolii sunt uimiţi, ameţiţi, confusiaţi, nimicu nu pricep; și ţérra tótă è un Babel, o confusiŏ.

Popolii români au trecut prin atâtea prefaceri; au putut încetà de a mai fi coloni-militari, au putut deveni servi, apoi clăcași, apoi kyriași sau proletari, n'au încetat, ânsĕ dela Aurelian pînŏ astaḍi de a fi tot *Chrestini*. Aquesta è firul roșu cà sângele lui Christu, quare traversa fărŏ întrerumpere prin 17 secoli.

Presbyterii sau preoţii Romanilor nu sciu altă carte nici altă Lege de quât Evangeliul și Biblia. Ei sunt intelligința satelor, și dela 1848 înquà toţi quâţi frĕmêntă masele sunt nepriceputi de aqueastă intelligenţă.

www.dacoromanica.ro

Tot que nu e din sorgintea Bibliei, și Evangeliului è nepriceput la Romăni, è străin, è pâgân, è latin, și la nevoie, la o forță majoră mai currênd s'ar facce Romanul turcu de quât latin; s'au ținut ânsĕ de a nu deveni nici una nici alta; afarŏ de Uniții que se unirŏ cu Roma papalĕ cu quare n'am avut nimicu d'a mesticu de quât a ne appĕrà quând armà mâna Ungurilor și Polonilor, și dequând acum ne trimitte legiuni de propagandiști spre a pune mâna pe instrucția publică.

Aquesta è Românul; învĕțați a'l cunósce daqua voiți, a ve ascultà, daqua voiți a'l conducce. Nu 'i dați legi și reforme que nu sunt de natura lui.

IX

Mulți amici, spre a se convinge, 'mi au făcut objecțiuni cà quelle următóre:

«Nu dorim mai mult de quât qua România să fi avut în adever aqueste instituțiuni, quŏci n'ammu mai trecce de innovatori la reformele que ammu dori a se introducce dupŏ spiritul secolului și dupŏ necessitățile que ni se presentă.

«Vrem să ne cuvingem; și pe lângŏ quelle în quare ne ajută Inducția și Deducția, arată-ne queva probe, vre un codice quât de micu, vre o collecțiŏ de legiuiri și instituțiuni scrise și remase cà un document historicu.

«Quŏci alt codice mai vechiu de quât a lui Matheiu Bassarab n'avem, și Domnia ta te sui pînŏ în timpii lui Aurelian și Traian. Tot este obscur dela Radu-Negru înainte.»

Respundênd aquellor amici, credu quŏ voiu mulțumi pe toți cititorii, cu tóte quŏ în multe mĕ quam repet, spre a facce a se întypări mai mult questiunile principali.

Am arătat, cred, de ajuns quŏ instituțiunile Eccle-

www.dacoromanica.ro

siei primitive, parte sunt adunate în corpu de lege, parte au trecut în us prin tradițiŏ.

Quare sunt mai neperitóre și mai neînfrânte din legi? quelle que stau scrise, sau quelle que au trecut în us și au devenit cum se dicce cà o a doilea natură?

Am arătat iarŏ quŏ Pentateucul a fost și este un codice de ajuns pentru ori-que societate sau ecclesiă que lepădând idolatria a voit să trécă la Chrestinĕtate.

Aquest codice guvernà, administrà și judecà popolul Israel; și Christ singur a dis: «N'am venit să stricu, ci să împlinescu legea.»

Ettŏ dar codicele scris cu mult mai vechiu dequât al lui Matheiu, și daqua dela Matheiu Bassarab în sus nu mai există altul, de quât nisce chrisóve cà al lui Michaiu este proba quŏ nu s'a elaborat altul, ci pînŏ la Michaiu cu Pentateucul s'au păscut Românii. — Dicu *păscutu*, pentru quŏ νόμος (que s'a tradus în lege) *pasciune* va să dică (vedi art. Lege și Făr-de-lege).

Am spus âncŏ quŏ ori-unde s'a constituit o eclesiă' n'a putut să se organise, să se guverne, să se administre, să se judice de quât dupŏ Legea que a împlinit'o Christu, adicŏ dupŏ vechiul Testament pe lûngŏ quare se adaoge quel Nuou. 1)

Incetat-am noi dela Aurelian de a fi crestini de Ecclesia Resăritului?

Que lege dar sau codice s'ar mai fi querut să aibă Românii, trecênd de la idolatrie la crestinĕtate, de quât Legea împlinită de Christu, adicŏ Pentateucul, și instituțiunile primelor societăți sau Ecclesie chrestine?

De nu se vede alt codice pînŏ la Matheiu Bassarab, se învedereadă quŏ numai Românii au remas pînŏ la Michaiu Bătăiosul cu a nu introducce în legile lor făr'de legi străine. Capul Religiunii de aqueea a fost și este pînŏ astădi president al corpului legislativ.

---

1) Vedi canonul 85 al Apostolilor.

www.dacoromanica.ro

Mai vine in ajutorul meu manuscrisul tradus din latinesce de Kîlněu cancellierul lui Dragoș. Aqueasta invedereadă quŏ ambele Domniate mai 'nainte de Radu-Negru și Dragoș s'au guvernat în formă de republice federative.

Mulți din propagandiștii Papismului, basându-se pe sophisme declară aquest manuscris de apocryphu. Que făcu ânsĕ burgălăbielor mari din Moldova, și burgălăbielor tutulor satelor nóstre?

Citiți aquel manuscris publicat ântêiu în Iași și apoi în Bucuresci în «Revista Română». Aquella arată quŏ toți funcționarii locali și generali se allegea la fiăquare cinci ani dupŏ votul universal.

Nu vede quine-va în aquea organisare de quât nisce descendenți ai Romei republicane deveniți chrestini.

Pe lîngŏ aquestea qua să închieiu mai adaogu:

Moravurile, deprinderile, usanțele, datinele que se vedu la popoli nu sunt de quât nisce legi fórte antice que au trecut în us; și quând nu mai è necesitate de a fi adunate cà într'un codice, è de ajuns a le studià și a le descrie numai quine-va.

Se conservă din legile quelle mai antice ale Romanilor, mai vechi póte și de quât Numa Pompiliu, unde se vede applicându-se pedépsa cu mórte la ori-quine cuteda a'și tăia ori mânca boul sau vaca.

Pentru que atâta crudime la legiuitor qua să quéră a se ommorî un om pentru ucciderea unei vite?

Ómenii erà cà și selbatici, și 'și mânca vitele fără a sci să cugete mai 'nainte. Legiuitorii voia să 'i facă, cà agricultori, a trăi și a'și assigurà și mai bine existința, prin conservarea sau laborarea și productul vitei. Pînŏ dar a'i deprinde cu aqueastă viață și a'i facce a vedé singuri folósele și interesele din conservarea și usul vitelor, legea a cătat să fiă fórte aspră, și să facă a peri mulți călcători.

Astădi Românul nu mai are nevoie de assemenea legi scrise, quŏci au remas în us, scrise în inima lui. Ellu scie astădi folósele que are dela vită, și săteanul

www.dacoromanica.ro

o consideră că și un membru al familliei. La intêmplare de a fi nevoit a tăià vre o vită, o plânge; și are de pĕccat a mânca din carnea vitei cu quare s'a ajutat și nutrit. Carnea o vinde la alți.

Legile stau scrise pînŏ quând se mai află călcători; în dată ânsĕ que deviu usuri, cartea se póte și perde, mai vîrtos pe timpii quând nu există typographia.

Putem să avem înaintea nóstră legiuiri că Regulamentul, codicele lui Caragia, *pravila* lui Matheiu Basarab, pentru quŏ sunt legiuiri nuoe și n'au putut deveni usuri; iar quelle de 17 secoli, și alle republicei romane que sunt și mai vechi, aquellea è de ajuns quând le vedem quŏ au devenit usuri, deprinderi, datine, sau a doilea natură.

Quând avem în ainte un ferru façonat, aquesta presupune, focu, ciocan, nicovană, pile etc. și un maestru.

Quând avem în ainte marmură façonată în statue sau sub altă formă, aqueasta presupune daltă și tóte quelle necesarie unui statuar.

Pentru que quând avem în ainte nisce popoli façonați cu usurile, cu datinele, moravurile lor, să nu propunem instrumentele que 'iau façonat, adicŏ doctrinele, credințele, legile, și legiuitorii ?

Și quând marmura è pentelică, quând statua ne representă o Diană în formele quelle mai clasice, în proporțiunile quelle mai juste, și este aflată în territoriul Atticei, attunci scim să spunem quŏ statua è de schóla hellenică, din cutare epocă, a lui Pericle spre exemplu.

Iar quând avem un popol înainte, cu nici un titlu ereditar, cu un metropolit de president al generalii adunări, cu capul Statului alles și cu numire nici de imperator, nici de rege, nici de president, ci cu numele de Domnu Κύριος ; quând în aquest popol sătenii își allegu pe burgălab și monachii pe *starițĭ* sau egumen ; să nu scim a spune quŏ aquest popol este façonat astfel, dupŏ schóla lui Christu, și dupŏ instituțiunile Ecclesiei ?

www.dacoromanica.ro

Metropolitul și Episcopii sunt kyriarchi sau archidomni ; voiți a'i despuia de kyriarchie ? attunci călcați canónele Ecclesiei que sunt și lege scrisă, și trecute în us ; attunci sunteți parabați, apostați, renegați.

Capul Statului se dice Domnu. Vreți să'i luați prerogativele adevĕrate ab antico, sau să'i dați și mai multe, numindu'l principe ereditar sau rege ? Attunci sunteți innovatori; și voiți a desființà legile și usanțele ab antico; iar parabați, iar renegați.

Eu unul ânsĕ nici voiu provocà nisce assemenea innovațiuni, nici me voiu punne în câmpul quellor que le provócă și le susțin.

Funcționarii Statului civil și militari s'au dis dupŏ limbagiul vechiu boieri, cà *gloria slavă*, si alte assemenea; de s'a schimbat acum *slava* în *glorie*, și *boierul* în *fonctionar*, nu s'a făcut de quât nu mai o traducțiŏ; faptele ânsĕ există, quŏci, țĕrra nu póte rĕmâné fărŏ fonctionari civili și militari.

Sciut-au Românii vre o dată, sau sciu pînŏ astădi que va să dică *dynastia*? sciut-au ei ce va să dică nobil, sau princip pînŏ învĕțarŏ françosesce? Boierii la dênșii era *archonți* dupŏ limba grécă adicŏ capi sau *principi*, iar nu Domnul, și boieria a fost o meserie, iar nu o nobilitate ereditară [1]).

Avut'-au vre o dată Românii alt Cesar de quât pe ei ênsuși adicŏ Nația que este fiie a Ecclesiei ? Făcut'a vre o dată Ecclesia română pact cu Cesarul qua să se lasse a'i impune ellu din dreptu funcționarii ?

Să nu mi se quéră dar corpuri de legi mai vechi de quât alle Ecclesiei que există și quari au trecut și în usuri și datine între Români.

Din contra noi avem dreptul a quere probe și documente quând se încércă unii a introduce innovațiuni.

---

[1]) *Boier* è meseria de appĕrarea țerrei.
Iar nu nobilitate ; quŏci nobil tot Românul
A fost în tot d'auna ....
(Michaida cântul II, vedi Issachar pag. 128.)

www.dacoromanica.ro

Pe que se întemeiadă Dumnealor quând ne vin cu nobilități ereditare, cu principi străini, sau cu principi creditari pământeni; quând n'are quineva drepturi historice nu póte veni de quât cu dreptul sabiei sau braçelor, și quând sabie și braçe n'au, vor să allerge la sabie și braçe străine, să vêndă țérra.

1862 (1)

---

1) Aqueste instituțiuni au fost scrise după lovitura de Stat que a dat Cuza la 1862. Vedeți și Equilibru între antithese, pagina 233.

www.dacoromanica.ro

O PRESCURTARE DIN BIOGRAPHIA

LUI

I. HELIADE RĂDULESCU [1]

Ioan Heliade Rădulescu s'a născut în Târgoviște, la 6 Ianuariu, 1802 și a trecut din viața aqueasta la 27 Aprilie, 1872 în alta mai ferice póte pentru dênsul. Atât muma sa quât și părintele sĕu, a nume Ilie Rădulescu, eràu intelligenți, fără avere și el cunoșcea mai multe limbi streine. A fost mult timp căpitan de potere. El a avut doi copii: pe Ioan și Luxița, quare trăiesce și adi.

Numele de Heliade i s'a dat în schólà grecéscă, dupŏ al părintului sĕu Ilie. Heliade în grecesce însemnând fiiul lui Ilie.

La începutul aquestui secol nu există scholi române în Bucuresci ci numai greceșci. Părintele lui l'a pus darŏ într'o asemenea schólă. El a urmat quât va timp acolo dar îndată que a dat peste cărți românesci s'a pus să le citéscă cu mare ardóre. D'attunci a început

[1]) Din causă quŏ multe persóne ne quer adesea informațiuni assupra biographiei părintelui nostru, spre a puté satisface pe toți doritorii ne am decis a publică aqueastă scurtă biographie.

www.dacoromanica.ro

să fugă dela schólă și să se ascundă subt un coșu mare în podul casei părintesci, unde își instalasse cabinetul său de lectură, pînă quând într'o di spălătorésa mergênd să întindă rufele în pod, Heliade a fost silit de trebuință să ésă d'acolo Aqueastă femee vêdînd quŏ de subt coșu apare un copil s'a speriat așà de tare quŏ a leșinat.

Heliade din dioa aqueea a fost dus cu forța la schóla grecéscă, în cârca unui rôndașu, quăruia îi dettea la ghionturi și la picióre în spate, aquest elev nesuppus.

A urmat acolo, în contra voinței salle, âncŏ quât va timp, pînă într'o di qua să fiă dat afară din aquea schólă, adduse un sfredel mare d'acasă și pe quând dormea la umbra ulucelor dascălul lor grecescu, făcù o gaură repede în uluci și băgà pĕrul lui quel lung în aquea gaură, apoi o astupò cu un dop. Dupŏ aqueastă operațiŏ se puserŏ cu toți elevii de făcurŏ sgomot mare. Dascălul speriat vru să sară în sus ânsĕ bietul om se vĕdù ținut în locu de pĕr. Quând se desmeticì querù ajutor. Venirŏ și 'l scóserŏ din aqueea posițiŏ ridicolŏ. Rîsul a durat mult timp printre elevi. Heliade ânsĕ din aquea di nu mai fu priimit în aqueea schólă. Asta dorea și el.

Părintele său nu l'a ținut mult acasă ci l'a dat la lipscănia unei rude. Viața și obiceiurile negustorești nu convenea aquestui copil que avea alte aspirațiuni mai înalte. Intr'o di un musteriu îl întrebà daqua stamba pe quare voià s'o cumpere ese la spălat.

— Da, Domnule, îi rĕspunse. — Aveți alta quare nu ese? — Nu. — Unde pot găsì una bună? — La vecinul, îi dise Heliade. Atât a ajuns, și lipscanul aflând aqueasta l'a luat la bătaie de que să i gonéscă musteriul din prăvălia lui.

— Apoi eu am învĕțat la părinți și la schólă să spuiu tot-d'auna adevĕrul, adaogà, bietul copil. Cum erà să dicu contrariul quând eram convins quŏ ese stamba la spălat? — Așà se vorbește la schólă și a

www.dacoromanica.ro

casă, prostule, érŏ nu la musterii pravălii! Și îndată a fost trimes la părinții ca netrebnicu d'a face din el un bun negustor.

Vĕdĕnd genitorii lui quŏ are mare dorință să studie l'au lăsat de s'a regulat în schóla română, de subt direcția luĭ Georgie Lazăr în data que ea s'a înființat. Aqui el își găsì fericirea mult dorită.

Se puse cu mare ardóre de studiò tóte cursurile quari se predau în aquea schólă, în quât devenì quel mai eminent elev a lui Lazăr și quând aquesta se reîntórse în satul sĕu natal din causa ne sănĕtății salle, Heliade Rădulescu fu numit la 1825 în locul sĕu, ca profesor la Sântul Savva. El aqui predò mai multe cursuri și chiar de mathematici și căutò a formà scholari buni, spre a fi trimeși în quelle lalte capitale alle județelor ca profesori. Deși avù numai 200 lei vechi pe lună îi împărțea cu elevii sĕrmani. Scholarii quam tremerau de frigu în timpul ernii prin clasele lor, ei erau siliți darŏ împreună cu profesorul lor să adducă lemne dela dênșii spre a încălḑi aquelle clase.

Domnii phanarioți pe lângŏ multe relle que ne au occasionat, a fost și aquella quŏ stinsesserŏ sentimentele românesci și depărtasse limba naționale din scholi și biserici chiar. Ea devenise fórte mult despreţuită. Nu se mai vorbea de quât grecesce prin societăți și prin lume. Apoi se pretindea quŏ în românesce nu se póte scrie nici litteratură nici sciințe.

Heliade Rădulescu ca să probeḑe contrariul dupŏ que publicò grammatica română, la 1828 și traducțiunea arithmethicei dupŏ Franceur, la 1832, apoi traduse în versuri meditațiunile lui Lamartine, scrieri d'alle lui Lord Byron, Voltaire, Alex. Dumas și Cervantes și publicò mai multe poesii originale și opere alle salle. Așà quŏ ori quine s'a putut convinge attunci quŏ în limba română se póte scrie destul debine ca în limbele streine.

Fondà la 28 Martie, 1828, în ḑioa Bunei Vestiri, *Currierul român*, primul diurnal que apĕrù în țĕrra

www.dacoromanica.ro

Românéscă, și la 1836, *Currierul d'Ambe sexe,* prima revistă lunară unde se publicară operile salle originale și mai multe traducțiuni, după autorii streini quei mai însemnați. Ambele au durat pînă la 1848, quând Heliade a fost exilat din patria sa.

In aqueastă revistă el a țiuut o luptă mare cu partisanii slavonismelor. Heliade încetul cu încetul a făcut să se scóță din limbă, que era plină, aquelle slavonisme pe quari adi unii caută să le reînviede, după que elle au fost uitate. Par quă limba ar fi ca modele de vestminte sau de pălării în quât poți să readuci modele de acum 50 sau 60 de anni! Nici un autor Frances, German, Engles, Italian etc. n'a cutedat să mai întrebuințede adi cuvinte scóse din limbă de predecesorii lor numai la noi s'a putut vedé una ca aqueasta. Dar totul e posibil în astă țérră!

Scrierile lui Heliade a deșteptat pe Români atât de mult în quât o mulțime de tineri se puseră a studia limba naționale, a scrie și a traduce multe operesemnate din autori stréini. In typographia sa se imprimară gratis quelle mai multe din aqueste scrieri, pe quare le îndreptà Heliade. De aqueea elle sûnt mai bine scrise de quât quelle pe quari aqueași autori au făcut după 1848.

Pentru a contribui și mai mult la desvoltarea sentimentelor patriotice que adormiseră subt jugul Phanarioților și a Turcilor, Heliade Rădulescu formò un theatru național, la 1834. Dătù cu Aristia mai mulți anni lecțiuni la actori și cheltuì o mulțime de bani, pentru susținerea theatrului, atât el quât și mulți boieri și mai alles Câmpineanu și Manu, unchiul D-lui general G. Manu. El a scos tot attunci și *Gazetta theatrului.*

Prin scrierile salle assupra originei Românilor și a limbei lor au fost combătute ideile que începuse a se propagà fórte mult în Europa d'un vecin potent, quare pretindea quă noi ne tragem nu din Romani ci din Slavi și quă ast-fel fiind se cuvine a fi încor-

www.dacoromanica.ro

porați cu dênșii. El a introdus încetul cu încetul littere romane în locul quellor cyrilice, depărtând cuvintele slavóne, grecesci, turcesci și ungaresci din limbă și înlocuindu-se cu altele derivate din latina. Apoi a introdus multe nealogisme de quare avea necesitate absolută limba nóstră.

Aqueasta precum și operile salle de mare valóre a făcut să se dea titlu de: Părintele litteraturei române.

Quând a fost însărcinat să împrime la 1836 Regulamentul organic, el este quel dântêiu quare a descoperit quŏ acolo s'a introdus, într'un mod fraudulos, un articol prin quare ni se răpea autonomia nóstră; dicênd, quŏ ori que lege nu se va putea promulgà pînŏ que ea nu va fi approbată de Impăratul Rusiilor. A stăruit darŏ pe lângŏ Alexandru Ghica, quare domnia p'attunci și pe lângŏ deputați, d'au protestat în contra introducerii aquellui articol, în obștésca adunare.[1])

La 1844 quând Russia a trimes pe Trandafilof să obție concessiunea pentru exploatarea minelor Heliade publicò în sute de manuscrise o fabulă *Măceașul și Florile*, quare dette pe față scopul inemicului d'a occupà țérra cu Ruși, ca lucrători de mine. Aquea fabulă făcù un resunet așà de mare în quât Obștésca adunare respinse concesiunea lui Trandafilof și se scăpò țérra d'o occupațiŏ ruséscă.

Dar el nu putù să suffere jugul que apĕsà assupra Patriei salle nici tyrania que Domnia la noi. Formò darŏ la 1834 *societatea Philarmonică* quare în aparență părea a se occupà de organisația theatrului dar în ascuns cercetà reforme que trebuie introduse in astă țérră pe calle pacefică.

Prin scrierile salle și prin aqueastă societate, quare se adunà în grădina sa, din piața Moșilor, Heliade a preparat spiritele pentru îmbunătățirile que trebuiescu

[1]) Vedi în Equilibru între Antithese articolul «Lupta între boieri și ciocoi» unde se historisesce aqueasta.

www.dacoromanica.ro

adduse în țérră. Și la 1848, vĕdĕnd quŏ a venit timpul introducerii aquellor reforme, el dette la 9 Iuniu, la Islaz aquea proclamațiŏ, unde se introdusse libertatea typarului, a întrunirilor, responsabilitatea miniștrilor, căderea privilegelor, egalitatea drepturilor tutulor înaintea legilor, liberarea sclavilor; autonomia țĕrii, instrucția gratuită și obligatorie etc. El a făcut attunci parte din guvernu și apoi a fost alles ca locotenent Domnescu.

Trei luni quât a ținut astă mișcare națională, el prin bunĕtatea, dreptatea și înțellepciunea sa a menținut ordinea și legalitatea în țérră, fărŏ să lase a se vĕrsà sângele dupŏ cum dorea mulți și mai alles Russia pentru a legitimà occupațiunea țĕrrii cu oștiri russesci. El a împedecat pe popol d'a nu ommorî pe quei quari la 20 Iuniu l'au arrestat împreună cu Tel și Maghieru la Palat.

In capul proclamațiunii salle erà scris: «respectu la persŏne, respectu la proprietate» Și daqua n'ar fi fost el în guvern averile și viețile boierilor erà să fiă în pericol mare.

Dupŏ 13 Septembriu, 1848, quând oștirile russesci și turcesci au occupat Principatele, Heliade împreună cu mulți Români quari au luat parte activă la revoluțiune au fost exilați din patria lor. A trebuit darŏ să plece d'aquì împreună cu soția și 4 copii vĕndĕnd cai și trăsura pentru a avé bani de drum.

In exiliul sĕu, quare a durat până la Noembrie 1859, a pledat causa Românilor prin memoriile salle date Puterilor mari alle Europei, dovedind quŏ scopul Russiei era d'a ne încorporà și arătând quŏ este în interesul equilibrului Europén d'a pune Moldo-Valachia subt protecțiunea collectivă a Europei, queea que s'a și făcut la 1856 în urma resbelului din Crimea și a tractatului din Paris.

El a luminat opinia publică Europénă nu numai prin aquelle memorii și diferite articole publicate prin diurnale dar și prin scrierile salle din limba francesă,

www.dacoromanica.ro

numite: *Protectoratul Czarului, Historia evenimentelor din 1848 întîmplate în România* și *Suvenirile și impresiunile unui proscris.*

Apoi cu occasia Divanurilor Ad-hocu publicò la Constantinopole *Conservatorul*, unde a appĕrat drepturile Românilor dupŏ tractatele que am avut cu Turcia. Acolo a mai scris subt pseudonimul Prostdociu *Descripția Europei în urma tractatului din Paris*, făcù satirile: Tandalida și Cabzu lui Marinică traduse *Biblia sacră* și o comentŏ în *Biblicile.* Apoi de la 1851—1853 elaborò *Historia Critică Universală* în insula Chio unde erà exilat cu famillia.

La 1859 i s'a dat voie să intre în patria sa împreună cu queillalți Români exilați.

A scos în Decembrie aquellașĭ an ḑiurnalul sĕŭ *Curierul român* și dupŏ trei numere, D-lu Ion Ghica, ministru p'attunci de Interne, i-a închis ḑiurnalul pentruquŏ în ajunul quând erà să se deschidă și să se disolve în aqueași ḑi și oră Adunarea de D-lu I. Ghica, Heliade a publicat următórea Ghicitóre:

Este o cămară
Quare se deschide
Și ne dă afară
Și iarŏși se închide
Cu aqueeași cheie
Ghici camera que e?

* * *

A trecut o iarnă
A trecut ș'o vară
Va mai trece-o iarnă
Și 'n a primă-vară
Va vedé Românul
Quinei è stăpînul.

Dupŏ cum am ḑis, a se disolvà o Adunare în aqueași ḑi și oră quând se deschidea și fărŏ a se ivì vre un conflict cu Guvernul, precum și a se suprimà ḑiurnalul

www.dacoromanica.ro

lui Heliade, fără motive, aqueste fapte sûnt demne d'un despot ér nu d'un om liberal cum se pretindea D-lu Ion Ghica. Citéscă ori quine aquelle numere alle *Currierului român* que le-am depus și la bibliotheca centrală, din Bucuresci și va vedé daqua există vre un motiv qua să se suprime un diurnal! Exemplu aquesta este unicul în felul lui în annalele suprimărei presei d'un Ministru de Interne și subt un guvern constituțional nota bine.

Publicò imediat, la 1859, altă scriere periodică: *Isohar*, transformată mai târdiu în *Equilibru între antithese*, quare durò pînò la 1869, apoi *Bibliotheca portativă*, 4 volume. Colaborò la diurnalul *Proprietarul român*. Reeditò revista *Currierul d'ambesexe*, apoi poesiile sale lyrice. Scrise epopeele, *Fingal* și *Anatolida*. Continuò cu traducerea *Bibliei* și publicarea *Piblicelor* și făcù historia Românilor și Instituțiunile Românieĭ, traduse tragedia *Brutu* și la 1866 fondò diurnalul *Legalitatea* quare ținù pînò se restabilì ordinea legală în România prin allegerea Regelui Carol, ca Domnu.

Heliade Rădulescu a fost poet lyricu, epicu, satiricu și fabulist, philosophu și historicu criticu, mai alles. A lăsat scrieri însemnate, quare au făcut și vor face renumele litteraturei nóstre, în ciuda quellor quari îl învidiadă într'atâta în quât nici numele nu voiescu a'i pune în historia litteraturei române. Heliade ar fi scris cu mult mai mult daqua i s'ar fi dat ajutórele bănesci que se dau acum de Guvernu scriitorilor Români, spre a publică operile lor. Pentru apariția documentelor luĭ Hurmuzaki Minisrul Cultelor a dat vr'o 400 mii lei pînò acum. (Vedi aqueasta în *Bulletinul Official* al Ministerului Cultelor, No. 16 de la 1 Aprilie, 1894).

Cu tóte quò a avut o avere însemnată ea a fost devastată la 1848. Ea consistà din trei case mobilate, compuse din 36 încăperi, dintr'o typographie, litographie și fonderie de littere precum și mai multe

www.dacoromanica.ro

mii de exemplare din operile salle și quelle quari editasse. După 1848 cu mijlóce-puçine și luptându-se cu atâți inamici que 'l persecută tot-d'a-una, cu tóte aquestea a elaborat mai multe scrieri de mare valóre de quât autori quari au luat și iàu la noi ajutóre bănesci pentru facerea și typărirea operilor lor.

Funcțiunile que a occupat Heliade Rădulescu sûnt: Director al archivelor Statului, Ministru al Instrucțiunii publice și Locotenent Domnescu, a fost numit Ephor al Schólelor, funcțiune que a occupat gratis de la 1860 și pînă la 1862, quând s'a desființat Ephoria, din nenorocire pentru instrucția publică! In timpul Domniei lui Cuza a fost chemat la palat spre a intra într'o combinațiŏ ministerială cu Costaforu și alții. El a refusat dicênd lui Cuza quŏ guvernul îl consideră ca focul, de departe îl încălḍesce d'apprópe îl arde.

A fost alles deputat în Muscel, la 1866, luând parte activă în Constituantă, unde a lucrat la actuala constituțiŏ liberală que a imitat pe quea pe quare Heliade la 9 Iuniu, 1848 a proclamat la Islas. Discursurile salle d'attunci au rĕmas memorabile.

A fost primul president al Academiei Române, de unde s'a retras, cu drept cuvênt, din causă quŏ după que se hotărîse de Academie qua să se scrie *formò*, *mancò* ast-fel, apoi unii membrii profitând într'o ḍi de lipsa altor collegi ai lor, a pus la vot iarăși aqueastă questiune și cu doĕ voturi mai mult au revenit d'a nu se mai scrie în modul arătat. Aqueastă procedare, prin surprindere, a supĕrat pe Heliaḍe așa de mult înquât a demisionat din Academie. A mai fost și presidentul societății instrucțiunii popolului român. La 1854, quât a ținut resbellul cu Russia, Turcia l'a numit ca representant al Românilor pe lûngŏ Homer-Pașa, comandantul suprem în oștirea turcéscă din Bulgaria. Aquì se mai afla, cu diferite grade militare: General Tell, Magheru, frații Golescii și Brătienii precum și alți emigrați români.

După cum s'a vĕḍut, Heliade n'a mai învĕțat nicăiri

www.dacoromanica.ro

de quât la G. Lazăr quâte-va cursuri elementare și din quelle secundare. Tóte studiele ânsĕ înalte le-a făcut singur învĕțând și limbele Latină, Hellenă, Italiană și Francesă.

Pentru meritele salle litterale și pentru quât a lucrat în timp de 50 ani, spre mărirea și prosperitatea Românilor, i s'a rădicat o statuă, prin subscripțiŏ națională, în faça Universității, pe locul unde a fost și profesor în gymnasiul Sântului Savva.

Quei quari vor citì tóte operile salle vor puté verificà exactitatea quellor descrisse de noi. Lectorii érŏși înțellegu quŏ posițiunea mea de fiiu mĕ oppresce a da drum mai mult condeiului, spre a scrie aqueia que un criticu luminat și drept va puté dice despre părintele nostru. Atât mai pot spune quŏ el și-a sacrificat averea și viitorul familliei salle pentru a se occupà mai mult de mărirea și fericirea țĕrrii, d'aqueea l'am adorat și 'l ador quând vĕdu quât a făcut pentru noi Românii.

1894, Aprilie 2. I. I. Heliade-Rădulescu.

www.dacoromanica.ro